

Mint a nemes mén, bárha agg kor nyomja is
 Nem vesztí bátorságát a veszély között,
 Hanem fülét hegyezve vár rá, úgy te is. (El. 25—27.)

Ily hasonlatokban, képekben, a nemzeti játékoknak magasztos rajzaiban, Sophokles művei gazdagok; ezek összbenyomása alatt mondhatta dr. Télyf költőnket oly szépen jellemző szavait: «Darabjai olvasásánál úgy érezzük magunkat, mintha Attikának tiszta legében leheltnénk s felhőtlen ege alatt járdalnánk. Alakjából édes zene látszik ömledezni s a lélek gyönyörködik bennök mint a belvederei Apollo szemléletében». ¹⁾

Pannonhalma.

SAMU FERENCZ.

A GÖRÖG ELEGIA AZ ALEXANDRIN KORIG.

II.

Az elegiák Kr. e. körülbelől 650-ig általában harczias színezetűek voltak, ez a szellem lengte át valamennyit. — Ez idő után azonban az ionok, miután a lydek járma alatt görnyedve, azoktól a legfelsőbb foku élvágyat elsajátították, ekkor, mondom, a szívek nem lelkesültek nagyszerű tettekért, a hanem szűkebb élet körében kerestek s találtak szórakozást, örömeket. Természetesen az elegiának, mely a jelen költészeté, alkalmazkodnia kellett a kor szelleméhez, minélfogva el kellett dobnia a fegyvert, hogy a vidámság, a kedvteli élet kifejezőjévé váljék. Ez iránynak volt képviselője *Mimnermos*. Hogy hol született *Mimnermos*, azt ma már nem lehet biztosan meghatározni. Az adatok majd *Kolophont*,²⁾ majd *Smyrnat*,³⁾ majd meg mást említnek szülővárosaként. Minden bizonynyal ion eredetű volt, s költői pályafutása a hét böles ideje körül, tehát Kr. e. 625 körül esik és így *Solonnak*, az

¹⁾ Családi Lapok 1856, I. 558. l.

²⁾ Tengeri hatalomról és lovasságról híres város. Kis-Ázsiában, Samos szigetétől északra.

³⁾ *Smyrna*, egyike a leghíresebb, legvirágzóbb városoknak Kis-Ázsiában *Lydia* nevű tartomány nyugati részén a tenger mellett. A görögök egyik törzse, az *aiolok* alapították. Mai neve: *Ismir*.

ismert államférfinak, idősebb kortársa volt. Életkörülményeiről igen igen keveset tudunk.¹⁾

Valószínűleg előkelő családból származott s szülői a gyermek neveltetésére mindent elkövettek, úgy hogy már ifju korában, mint képzett, mívelt férfit jelenik meg. Mívelt lelke, emelkedett szelleme által magához tudta édesgetni magát a nagy államférfiút, Solont is, ki utazása közben ismerkedett meg vele. Ez ismeretség csakhamar a legbizalmasabb barátsággá vált. Miként élt a költő, arról ugyan semmi bizonyosságunk nincsen, de körülbelül hozzá vethetünk a dologhoz, ha figyelembe vesszük, hogy mindazok, kik az ó-korban róla említést tesznek, őt mint a szerelem, a vidám társadalmi élet részesét festik. Sokat forgott a társadalmi körökben s finom műveltsége és a köznapin felül emelkedő szelleme által bizonyára lelkes irányadója volt a körnek, melyben megjelent.

Ifju kora épen abba az időbe esik, mikor hazája Halyattes lyd király által elveszté függetlenségét, el szabadságát, és politikai önállóságát. Enynyi veszteséért hol lehetett volna kárpótlást, némi vigaszt találni egy különben alapjában élvvagyó népnek, mint a fényben, a pompában, az örömök, — gyönyörökben, vigaságban, élvezetekben. A közszellemnek magával kellett ragadnia a költőt is s ő az élet édessé tevésére anynyival hajlandóbb, később lehetett, mert arranézeve még ifju kora is erős rugóként működött.

Mikor már túl volt férfi kora delén s mintegy háta mögött látta az ifju kort, melyett úgy szeretett, melyet úgy felhasznált, megdöbbenéssel gondolt arra, hogy a szép napoknak vége, a kifogyhatatlan multságoknak hosszu évadja lejárt, az örömeket, miket az ifju kor nyújtott többé visszahozni, megújítani lehetetlen. Egész lelkében megrendült e gondolatra s inkább óhajtott meghalni, semmint egy gyötrelmes, hosszu öregséget kelljen átélnie, ezért mondja:

Bár betegség nélkül, gyöttrő gondoktól menten,
Érne el a halál hatvanadik évemben.

Erre Solon, a komoly, tetterős férfit azt felelte :

¹⁾ L. Schoenemann : De vita et carm. Mimnermi értekezését s még részletesebben : Marx : Comment. de Mimn. poeta elegiaco.

Jól teszed, ha követöm vagy s kitörlöd mit mondál,
 Hogy szebbet jobbat mondok én ne neheztejj érte,
 Változz meg te édes szavú s énekelj eképen :
 Bár a halál nyolczvanadik esztendőmben érne.

E pár sor némi világot vet a két költő közt fennálló barát-ságra, de egyszersemind egymástól elütő természetökre is. Solon az élet változatos eseményeiben egy az igazságos istenek által létesített rendet lát, s épen ezért az istenek hatalmában teljes megnyugvásért kedélye sokkal derültebb, életnézetei már alapjukban sokkal vidámabbak, mint Mimnermoséi; bátran szembe megy az öregséggel, mitől Mimnermos rettegve fél.

A tárgy, melyet Mimnermos, úgy látszik, legtöbb elegiájában felhasznált, épen az ifjuság egyik legfőbb gyönyöre : a szerelem. S ez természetes is. A szerelmi költészetnek soha kedvezőbb talaja nincsen, bensőbbé, igazibbá sohase fejlődhetik, mint épen a politikai csendélet alatt. Szinte örvidenünk lehet és kell is ama körülménynek, hogy Mimnermos épen abban a korban élt s nagyra-törő szellemét nem foglalta el más egyéb, mint a magánéletre oly szükséges s ennek közép és tetőpontját tevő eszményi érzelem : a szerelem. Ezt vitte ő be költeményeibe, ekint az elegiát egy új vonással gazdagítván, annak új látkört kölcsönözve, midőn megteremtette, ha szabad úgy mondanunk : a *társadalmi elegiát* s e faj legkitünőbb képviselője lett. Hogy milyen volt ő e tekintetben, arra nézve alig kell egyébre gondolnunk, mint arra, hogy az ifju ion ingerlékenysége, az élvezetek egész hosszu sorában letelt élete az érzelmeknek valóságos lángtengerévé vált.

Utóbb aztán, mikor már test és lélek elveszték rugékonyságukat, természetszerűleg borult el kedélye az emberi élet rövidege, az ifjuság mulékonysága felett. S e kedély-átalakuláshoz járult még egy másik körülmény is. Egész lelkével szerelmes volt egy Nanno nevű fuvolásnöbe, de mert már túl volt az üde fiatalságon, mert a hölgynek ifju lelkében nem érinthette úgy az érzelem húrjait, hogy azok viszhangot adjanak az ő érzelmeire, szerelme viszonzatlan maradt. Szerencsétlen szerelmének egész kétségbeesésével jajdul föl s ad kifejezést szomorúságának, bánatának és mind-ezekért az öregséget okolja :

Ha az arany Kypris ¹⁾ tőlünk már messze van,
Mit is ér az élet, mi örömünk lehet?
Óh haljak meg inkább azon pillanatban,
A hogy szívemben ő nem kelt már érdeket!

Ha titkos szerelem édes, szelid élve,
Ölelés, bűvös csók boldogságot nem ad, — — —
— Ifjúság virága gyorsan elröpülsz te,
S nélküled a kebel kopár puszta marad.

Mert majd elközeleg a komor öregség,
Rúttá, nyomorulttá tesz, ha szép s jó valál,
Lelked gyöttri folyton a gond s keserűség,
Unott lesz az élet, óhajtott a halál.

A gyermekek előtt gyűlölt leszesz akkor,
Megvet a nő s reád nézni alig áttal,
Kerül, ki szeretett addig — — — lám ama kor
Ily nyomasztóvá lett egy istenség által.

Röviden szólva hát Mimnermos itt azt mondja, hogy a szerelem és pedig látnivaló, a viszonzott szerelem nélkül örömtelen az élet s mert az öreg korban erről szó sem lehet, azért ez egy nyomasztó, nagy teher.

Tovább menőleg így énekel:

Mint a fán a levél, melyet a napsugár
Által a viruló kikelet fakaszt,
Úgy éltünk virága percz után oda már,
Arasznyi ideig élvezzük csak azt.

Egy isten se tanít meg jóra se roszt, ²⁾ — —
A Kérek ³⁾ közelgnek rémes-komorán,

¹⁾ *arany Kypris*. — Kypris, a szerelem, a szellem, szépség istennőjének, Aphroditének mellékeve, melyet *Kypros* szigetétől kapott, hol a habból született istennő először szállott ki szárazra. «*Arany*» mellékeve kinézésére vonatkozik, s e mellékevet a költők használták mindarra, a mi felülmúlhatatlan tökélyes és értékes volt; így mondták pl. arany kedves, arany mell, arany száj, a. szem stb.

²⁾ Azaz az ifjúság él egyik napról a másikra, öntudatlanul átéli a jót úgy mint a roszt, — mély hatással egyik sincs reá, s ez szerencséje az ifjúságnak, ebben rejlik boldogsága.

³⁾ *Kérek*, a különböző iszonyt gerjesztő halálnemek személyesítői, ellentétben *Thanatos*-sal, azaz a csendes kimulással.

Egyik a nyomasztó öregséget hozza,
Másik' kezében az élet vége van.

A mily gyorsan a nap szétszórja sugárit,
Az ifjuság ép oly gyorsan tova száll, —
S ha már nem szedheted életed virágít,
Az életnél, akkor, becesb a halál.

Mert ezer baj ér : a nyomor sujtja ezt itt,
Másnak gyermeke nincs, ki véde marad,
Azt betegség gyötri, ez családját veszti, —
Nincs ember, kit Zeus meg nem látogat.

Fájdalmas panaszaiiban kifogyhatatlan, hiszen ha látjuk, hogy azt a legdrágább kincsünket ragadja el a végzet, melyhez félő odaadással ragaszkodtunk minden pillanatban, vissza tudjuk-e fojtani gyarló emberi szívünknek fölhangzó keserveit?! Mimnermos minden gondolata ama középpont: az ifjuság, illetve szerelem körül csoportosult, nem csoda, hogy annak múltán az élvvágyó ión az öregségtől megretten. Ez az az állandó thema, mely Mimnermos szívét egészen betölti, s mely azt a gyötrő keserűség, a kínzó bánat epező fájdalmával nyomja. Ezért mondja tovább :

Hogyha látom az életnek viruló szép korát,
Verejték tör ki testemen és remegés fut át.

Tovább kellene hogy tartson éltünkben e szakasz,
Ámde mint tünékeny álom, csak oly rövidke az ;

S annak múltán azonnal ott függ már fejed felett,
Az öregség, az idéetlen, a gyűlölt, megvetett ;

A férfi rút lesz általa, hogy fel sem ismered,
Szemed világát veszti el és meggyöngül eszed.

Vagy egy másik költeményében :

Hogyha nagyon szép is volt valaki egykor,
Ám ha az ifjuság egyszer tova száll,
A barát nem kedves a barátja előtt,
Az atyát gyermeke se tiszteli már.

Imhol egy a keserű bánat végtelen oceánjába merült szív kinos jajgatásai. Szerelme pokoli szenvedély, a végtelen szerelem gyilkos lázában mint vulkán tör ki a szilajságig hévvel dobogó

szív vészbarangjainak rettentő zúgása. A rajongó vágy minden pillanatban felüti fejét s érzelgős vágyakozásában a költő egy továntúnt rövid de szép álom: az ifjuság után eped. Mélység, igazság, valódiság lengi át szerelmét; neki nem elég, nem is élvezet, ha csókolhatja kedvesének ajkait, de úgy hogyha őt magát nem bírja maga iránt szenvedélyig ragadni. Ifjusága oda, — még az a vigasztalása se lehet meg, hogy az imádott szívét meghódíthatja s így az ifjuság elvesztéseért némi kárpótlást szerezhethet. Ott áll előtte a komor valóság, az eszményi világgal tökéletesen ellenkező világ, egy kétségbeejtő, sivár látvány, egy rémalak, mely körül nem bír egyebet észrevenni, mint bajt, nyomort, szenvedést, ott áll előtte a megtestesült öregség. Megborzad e kisértettől s e borzadály nem pillanatnyi, hanem áthatja egész lelkét, szabadulni attól talán még álmában se tud, annak lidércnyomása alatt sajog szíve, egész valója. Ettől menekülni nem bír, egyedül szívével legalább bizonyosan nem. Eszét hívja hát segélyül, hogy uralkodják a tehetetlenné vált szíven, a harcz k itör a szív és ész között s ez utóbbinak sikerül legalább rövidke időre diadalra jutni. Költőnk az erkölcsi világ felé fordul tekintetével, ennek fénylő régióiban keres, ha találna egy üditő oázst s az ész mutat is ilyet. Ha már az élet oly anynyira tele van ezernyi aggálylyal, gonddal, búval, — ha az ember legszebb, szerinte egyedül szép kora oly futékony, olyan tűnékeny: úgy nem lehet más feladatunk — fűzhetne tovább gondolatait a költő, — mint lehető leginkább arra igyekezni, hogy életünk minden percét, a míg s a menynyire csak lehet, felhasználjuk, értékesítsük, vegyük ki részünket az élvezetekből, a gyönyörökből. E gondolkozásnak eredményeként álljon itt e töredék:

Rosz tettel ne sérts idegent, ne sértsd tiéidet,
 De méltányosság hassa át mindenha tettidet,
Gyönyörködtesd tenszívedet, — gonosz lelkű akad,
 Ki jót mond felőled, kevés, több a ki rosszakat. —

Körülbelől anynyit fejez itt ki a költő, hogy az ember törekedjék az életet minél kellemesebben tölteni el, mikép jut azonban e kellemekhez, azt ne igen fontolgassa s ne adjon arra, hogy a közvélemény mit beszél. Ez az a megállapodási pont, melynek árnya alatt a költő nyugalmat, üdülést keres. A bánatos kebel önmagához szól leginkább, midőn a keserv elfeledésére s az örö-

mök élvezésére serkent. Mintha csak az ujkori elegia hangjait hallanók, melyben a bánat-sujtott lélek nem a környezetből, hanem saját magából igyekszik vigaszt meríteni.

Ezen kívül Mimnermosnak néhány elegiájában találunk epikus vonásokat is, a menyinyiben az epos körébe tartozó tárgyakat, mythikus és heroikus mondákat, majd meg történelmi eseményt is dolgoz fel. Íme pár töredék :

Heliosnak ¹⁾ nagy munkáját
Minden nap meg kell tennie,
Nem lehet se lovainak
Se néki szünete'nie,
Nyugalma nincs, hogyha egyszer
Az Okeanosból kikel
A korai rózsaujjú
Eos, ²⁾ és száll az égre fel.
Szárnyas öblös járműve van,
Melylyel a habon átevez,
A Hephaistos kezeinek
Értékes aranyműve ez.
A Hesperidák kertjéből
Ez viszi a víz tetején
Az alvót, míg meg nem áll az
Aithiopoknak mezején ; ³⁾
Ott pihen a fogat, míg a
Regg-szülte Eos megjelen ;
Ekkor Hyperion fia
Más szekeren ⁴⁾ tovább megyen.

E költeményben a költő gyengéd lelke sajnálatot fejez ki a felett, hogy Heliosnak menyinyi fáradságot kell kiállania azért,

¹⁾ Helios a személyesített nap, a napisten. Hyperion és Theia fia, ki keleten az Okeanos világfolyamból kikel s áthaladva az égen két- vagy négylovú fogatával, estve nyugaton ismét az Okeanosba merül alá. — Utóbb hozzá tévők, hogy alámerülte után felszálltáig, szóval az éj alatt egy Hephaistos által készített csónakban, — költőnk szerint aranyágyban pihen.

²⁾ A hajnal rózsaujju istennője, ki rendszerint a nap kocsija előtt jár.

³⁾ Az Aithiopok (sötét színű emberek) Homeros szerint (Od. 1, 23 k.) két részre vannak oszolva, egyik keleten a másik nyugaton lakik, de mindkettő a földnek épen legszélén, — amazok afrikaiak, ezek meg ázsiaiak. — Az istenek nagyon szerettek náluk mulatni.

⁴⁾ Az az a rendszer nappali kocsin.

hogy a földet bevilágítsa. — Megjegyzem itt, hogy Homeros még nem ismeri a Mimnermos által kezelt mythosnak azt a részét, hogy a nap isten minden nap nyugatról keletre is megyen.

Ide tartozik még következő töredék is:

Jason ¹⁾ az aranygyapjat
 Sohse hozta el Aiaból, ²⁾
 Viszsa se tért soha többé
 Gyötrelmes, kínos útjából;
 Kevély Pelias munkáját
 Soha el nem végezhette,
 Okeanos ³⁾ szép folyamát
 Ő soha el nem érhetette.

— — — — —
 Aietesnek városába
 A hol a gyors Heliosnak
 — A nap istennek sugári
 Arany ágyban lenyugosznak,
 — Hova az isteni hős indula,
 A partján Okeanosnak — — —

Sajnos, hogy e néhány sorból nem lehet kiokosodni a tekintetben, hogy mily módon használta fel a költő a mythost s miképp idomította azt önálló felfogással saját czéljaihoz. E részben épúgy nem mondhatunk határozott véleményt, mint a következő történelmi tárgyú elegiai töredékről:

¹⁾ Jason, Aieson király fia, a még kiskorú gyermek helyett bátyja, Pelias uralkodott. Mikor a gyermek fölserdült, visszakérte az uralmat, de az ármányos bátya csak úgy volt hajlandó erre, ha az ifju elhozza Kolchisból az arany gyapjut. Jason el is indult 50 kitünő hőssel az *Argo* által készített hajón (innen az Argonauták = *Argo* hajósnai név) s számos küzdelem után el is hozta azt Aietes király leányával *Medeiával* együtt.

Azonban Mimnermos e regének más változatát követte, miről azonban a töredék teljességgel föl nem világosít.

²⁾ Tartomány a Középtenger mellett, közönségesen Kolchisnak egy része.

³⁾ E név említése némi világot vet a Mimnermos által feldolgozott mondára, a mennyiben e szerint Aietes király az ismert föl-eknek épen legszélén lakott Kolchis tartománynak Aia városában, — hova azonban Jason el sem juthatott, nemhogy visszahozhatta volna a sárkányőrízte kincset. — Így idomítják a költők saját czéljaikra a regéket.

Elhagyva Neleus városát¹⁾ a nagyot,
 Vonzó Ázsiánál ért hajónk szárazot,
 Merész ellenségként tovább menve, nyomba
 Kevélykedve értünk kedves Kolophonba,
 Bevettük — elhagyva a folyót: a Halest —²⁾
 Az aiol Smyrnát is, — isten akará ezt.

Mimnermosnak végre még egy érdeméről kell említést tennem, hogy t. i. kitűnő fuvolás volt, fűtta «a fügefa nótáját» vagyis egy sajátos íón dallamot, melyet akkor énekeltek, mikor a városból, szokás szerint, kikergették az elátkozottakat, hogy ekép a város megszabaduljon minden bajtól, rosztól.

Mindent összevéve elmondhatjuk, hogy Mimnermos az elegia költészetben valóságos korszakot alkotó jelenség, mert azt egy nagy lépéssel vitte előbbre.

A külvilág jelenségeit figyelemmel kíséri, ezek hatnak reá, de mert azokat saját énjének tulajdonaivá teszi, mintegy magába olvasztja, ezáltal minden egyedisége daczára is költészete általános érvényű tárgyilagosságot nyert. Ő volt azonban az első, ki az általánosnak igáját bizonyos tekintetben lerázva magáról, az egyén individualis jogosultságát érezve, az elegiát az egyediség határai közé ékelte, mindazáltal megtartva még a régi panaszos, kesergő hangot. — Költeményeiben a nyelv mindenütt tiszta, kellemes, kifejezéseiben gyöngéd s az alakot kitűnő ügyességgel kezdi.

Mimnermos az elégiaköltészetnek új pályát nyitott, közelebb víve azt rendeltetéséhez. Maguk a tárgyak, melyeket feldolgoz, magától a tartalom megnyerőségétől és az előadás fényétől, zománczától úgyszólván bűbájos színezetet nyernek. Hogy dalai mindannyian homlokukon hordják ama bizonyos bánatos kedély kifejezését, annak oka nem csupán ama körülményben rejlik, hogy hazája idegen járom alatt nyögött, mi ugyan az íón gyöngéd lélekre kétségkívül kellemetlenül hatott, hanem saját életének viszontagságaiban, növeltetésében művészi kiképeztetésében is. De végre is, bármint van a dolog, tény, hogy Mimnermos elegiáinak úgy alakját mint tartalmát teljes és tökéletes bevezettségben hagyta utódaira. Utána már az elegia-költők mindinkább eltértek az

¹⁾ E város a *Poseidon* tengeristen fia által alapított Pylos, délnyugatra Messenaitól épen a tengerparton.

²⁾ Egy kicsinyke, jéghideg folyócska Kolophon közelében.

epikus színezettől, a tárgy náluk szintén mindinkább távozott a hősköltészetétől; a költők mindinkább egyedi, személyes viszonyokhoz fordultak, ezáltal az elegiáknak kiváló élénkséget, mozgékonyt kölcsonözve.

Sajnálatos, hogy Mimnermostól oly kevés töredékünk van, minélfogva csupán általánosságban ítélnünk róla, pedig az elegia már általa oly fokig jutott, melyen alig különbözik a modern elegiától, a menyinyiben mindkettőnek egy célja van; mindkettőnek közös jellemvonása az, hogy a költő fájdalmanak ad kifejezést, ámde a bánattól levert szív mégis tud találni egy révpartot, hova elmenekülhet a meglevő vagy csak bekövetkező csapás elől. Az újkori elegiának az az általános vonása mi a múlandóság felett töprenkedő lélek érzelmes merengésében áll, e jellemvonás, mondom, megvan már Mimnermos költeményeiben. Ő az elegiának valódi, megillető helyet biztosított a lyrai költemények óriási birodalmában.

És most ismét meg kell vállnunk Iónia legétől, át kell mennünk az anyaországba, Hellasba, hogy megismerkedjünk Mimnermos nagy kortársával, az ő barátjával az ő merő ellentétével: *Solonnal*. A bajok, melyekben Athenai Mimnermos korában szenvedett, könnyen felismerhetők, de nehezen voltak orvosolhatók. Az összes jogokat, a fennálló hatalmi viszonyokat kellett tekintetbe venni annak, ki az állam megbomlott épületét ha nem is teljesen, legalább valamennyire ki akarta javítgatni. És akadt egy férfiú, ki vállalkozott az ember feletti munkára. E férfiú Solon volt. Célja elérésére nem gondolhatott valamely eszményi, viszonytalan becsű közigazgatásra, — az említett körülményekből folyólag neki olyat kellett teremtenie, a mi a viszonyokhoz képest lehetséges vala és a melynek tökéletesedhetése a jövőben ne legyen kizárva. A hatalmat nem vehette el a nemesektől, de a polgároknak is kellett abból bizonyos részt adni vagy legalább is reményt nyújtani, hogy joguk legyen abból később részesedni. S ezt elérte a nagy államférfi azáltal, hogy a jogokat és kötelességeket a jövedelemhez és pedig a biztos, ingatlan vagyonhoz viszonyította, ezekre alapította. Éles látásával gondoskodott arról, hogy legyenek választottak, kik a bekövetkezendő czélszerű és szükséges újításokat végre is hajtásák. — Az államéletben tett eme reform nyilván magával vonta a társadalmi s magánéleti viszonyok átalakulását.

Solon miután új törvényeket adott, tíz évre eltávozott Athenai-ból, hogy az alatt a törvények keresztül menjenek a nehéz tűzpróbán. Mikor azonban visszatért, minden megváltozott volt; törvényei nem sokáig maradtak életben, a hatalmas családok, a vagyonosabbak az egyeduralomra törekedtek s azt el is érték.¹⁾

A történelem feladata már az események részletezése, s azok felett hozott ítéletek kimondása; a mit röviden érintünk, csak a kor ismeréseért tettük s hogy annál jobban megérthessük Solon költészetének mivoltát, mely államférfiui működésével össze volt forrva.

Solon királyi családból származott s élete a 7-ik évszáz eleje és a 6-ik évszáz középső fele közé esik, tehát 630—559 Kr. e. Valószínűleg már ifju korában foglalkozott költészettel s Homeros és Hesiodos, a két legősibb eposköltő, kedvencz olvasmányai voltak. E kori költői működéséről nincs semminemű fogantúnk, ha csak nem vesszük ide oly költeményeit, melyekben szerelem, öröm, bor stb. vannak érintve, pl:

Kypria sarjának és Dionysosnak
És a Musáknak szép művei engemet
Most fogva tartanak, — ama művek, melyek
Vidámmá, kedvessé teszik az életet.

Költőileg s politikailag egyiránt jelentős szerepet Solon csak a *salamisi ügyben* kezdett játszani. Salamis sziget felett hoszszas ideig viszongásban állottak egymással Athenai és Megara városok. Már több kísérlet hiábavalónak bizonyult arra nézve, hogy az athenai-iak a szigetet visszafoglalják a megaraiaktól s a miatt az elkeseredés oly fokra hágott, hogy az athenai-iak halálbüntetés terhe alatt megtiltották, mikép valaki háborut merészelve élesíteni. Solonban felébredt a tett-vágy, érezte, hogy ő van hivatva a dolgok élére állani s a mi felette különös egy jelenség, első fellépésével egy törvényt játszott ki, azt a törvényt, melyet épen az imént említünk. — Örültnek tételve magát, hirnöknek öltözve megjelent a piacztéren s elszavalta ott ama 100 versből álló nagyszerű elegiát, mely a szigetről «*Salamis*» nevet kapott. Fájdalom e nagy költeményből csupán pár sorunk van. Íme:

¹⁾ L. Falke, Hellas u. Rom. 20. köv. 1.

Salamisból ide ¹⁾ mint követ jövék,
Beszéd helyett ékes költeményt hozék.

E pár sorból látjuk, hogy Solon e költeményben úgy szerepelt, mint a kit Athenaiból Salamisba küldöttek s onnan aztán mint hírnök jött vissza, minél fogva az előadás sokkal szabadabb lehetett, annak színezete sokkal elevenebb, megnyerőbb lön.

E költeményből maradt fenn még e pár részlet is :

Hont cserélve inkább phlegandrosi ²⁾ lennék,
Avagy sikinosi ³⁾ athenai-i helyett,
Mert könnyen mondhatnák majdan az emberek:
Attikaiból im salamisagyó lett.

S mikor a költeményt valószínűleg következő két sorban végezte :

Menjünk Salamisba s hajókra sietve,
Küzdjünk, a nagy szégyent végre megszüntetve, —

akkor a növekvő lelkesedés tetőpontra jutott s ellenállhatatlanul hadjáratra indította a népet.

Solon e nagy költeményében, mint az említett pár sorból következtethetni, két ellentétes érzelemnek küzdelme volt kifejezve. Egyfelől a dicső múltra való visszaemlékezés, mely a lelket fölemeli, — másfelől a szerencsétlen jelen szégyene, gyalázata, mely a lélekre csak leverő hatással lehetett. E két szemben álló érzelem küzd egymással, egyszer egyik, másszor másik kerekedik felül, míg nem végre is kiegyenlítését a kettőnek, kielégítését a léleknek, a Skylla és Kharybdis közül való szabadulást, csak a férfiúi akarat, erős elhatározás adhat s mint az utolsó sorokból gondolható, adott is.

Bár ama csekélyke részletek távolról sem adnak felvilágo-

¹⁾ t. i. Athenaiba.

²⁾ Phlegandros vagy Pholegandros egy csekély, említésre alig méltó sziget az aigei tengeren Krétától északra.

³⁾ Jelentéktelen szigetcské az aigei tengeren Krétához közel.

Az egész költemény értelme ez : ha egy athenai e szigetek valamelyikére menne, legott gunyolnák, hogy im ez ember az attikai népből való, Salamist elhagyta ; ha velem történnék, bizony inkább szeretném ha nem athenai hanem phlegandrosi vagy sikinosi lennék, egy szóval akármelyik kis szigetről való, — így szívesebben eltűrhetném a gúnyt, a megvetést.

sítást arról a kiváló költői erőről, mely Solon e művét áthatotta, de maga a hatás — a történelemből ismert tény — elég kezesség arra nézve. A hatás valósággal nagy vala; Solon vezetése alatt egy új hadmenetet indítottak a sziget meghódítására, mi be is következett, — ennélfogva mint *Hertzberg* mondja: «ward der jubelnde Beifall der Bürger und die Eroberung der Insel der wahre Schluss der Elegie Salamis».

Ez eseményben le volt téve Solon eléhaladásának, folytonos emelkedésének, alapköve. Eszélyességét, ha még nem is bölcsességét, el kellett ismernie minden józanúl gondolkozóknak; éles esze s költői lelkülete tagadhatatlanul egyszerre fölragyogott, magához hódítá a népet. Ez mutatta meg az ösvényt, melyen utóbb őt a törvényadó nagyfontosságú szerepére méltatták.

Hihetőleg e korban írta következő elegiáját:

A mi városunk nem veszhet el sohasem,
 A boldog istenek s Zevs ezt így végezzék,
 A hatalmas atya nagylelkű gyermeke:
 Pallas tartja rajta mindig védő kezét.
 Bár a kincsre vágyó esztelen nemesek
 Örvénybe szeretnék vinni városokat,
 S álnok vezetői a népnek hasonlólag,
 Kikre az önhittség hoz bajt, nyomort sokat.
 Vidám lakomákat csendben ünnepelni,
 Nem értenek ők, sem határt vetni vágnak,
 Nem tisztelik, mi szent, nem mi közös vagyion,
 Jogtalanul szerzett gazdagságra vágnak.
 Rabol ez itt, az ott, semmit se kímélnek.
 Szent alapjait se félik már Dikének; ¹⁾
 Ő hallgat, bár ismert előtte múlt, jelen,
 S boszúért a kellő időben megjelen.
 Az ily városoknak veszte múlhatatlan.
 Ki nem kerülik a nehéz szolgaságot,
 S ez szűnyadó tüzet és beharczot ébreszt.
 S elragadja soktól a szép ifjuságot.
 És forrón szeretett városunk majd gyorsan
 Gonosz cselszövények örvényébe rohan.

¹⁾ A jog, igazság, törvények védistennője; szigorú, kérlelhetetlen büntetője, megtorlója minden jogtalanságnak.

Míg a népet ily sok baj kínozza, addig
 Sok szegény idegen hon földére kerül,
 Méltatlan lánczokra verve és eladva
 A szolgaság jármát hordozni kényszerül.
 Mindenki házába így eljut a közbaj,
 Ajtó, kapu nem gát a nyomor utában,
 A legmagasb falon áttör, áthat mindent,
 Rejtőzzék valaki bár lakja zugában.
 Lelkem készít engem, hogy megtanítsam Áthént :
 Miként legtöbb közbajt gonosz önkény szerez,
 Ám a törvényesség rendet és közjót szül,
 S bilincset épen a jogtalanokra tesz.
 Kisimit durvát, óv túlságtól, döllyföt tör,
 Előli csrában a romlás rügyeit,
 Helyrehoz elcsavart jogot, gőgöt aláz,
 És megszünteti a viszálynak magvait, —
 Haragos czivódást elfojt s mi roszt vala,
 Az mind jó, szép, igaz s nemes lesz általa.

Ebben az elegiában a néppárt túlbizakodottsága s a köznépi nyomora felett panaszol s inti az athenaiakat, hogy államukat ne döntsék a végromlás veszélyébe.

Különben az egész költemény három részre osztható. Az első részben a nemesek bírvágya s ezzel együtt a népvézerek káros működése van tárgyalva, kik maguknak is romlást hozandanak. A második rész a két párt magatartásából származó rossz következményeket sorolja fel, — míg a végső rész a törvényesség, jogosság, méltányosság jó következményeit, szép eredményeit említi meg.¹⁾

Mint már említők, Solon új törvényeket adott. E törvényadásban az volt feladata, hogy a hallatlan nyomást, melyet a gazdagok a nép tömegére gyakoroltak, czélszerű, egyik pártfelet se sértő, sőt mindkettőt kielégítő módon szüntesse meg vagy legalább szelidítse, a mennyire lehet. A feladat nehéz volt. Egy felkorbácsolt tengert kellett lecsillapítani; nem plátói államot kellett alkotnia, nem lehetett a képzelem segélyére támaszkodni, hanem alkalmazkodnia kellett a jelen viszonyaihoz, s ezekből kellett elvonni a helyest, a jogost, a szükségeset. S Solon feladatát

¹⁾ L. Stoll. Anthologie I., — mely műve legyen itt még az utalás a későbbi mondandókra nézve is.

mégis megoldotta. A mi egész törvényadásának általános, közös jellemvonása, az abban áll, hogy kiválóan a nép érdekeit vette figyelembe, tekintetét különösen ez osztály növelésére, művészi kiképzetésére fordítá: az egyesnek jogot igyekezett biztosítani. Ő maga mondja egyik töredékében, hogy utoljára maga a nép is belé szokott ama régi állapotba, «nem találhatni a világon, a nap alatt oly népet, mely ennyire belészeretett volna a szolgaságba». Ezt a szomorú állapotot szüntette meg ő, midőn új életet öntött a népbe :

Mert a népnek adtam akkora hatalmat,
A minő méltányos, mennyi néki elég,
Jogaiban én őt meg nem csonkítottam
S a régihez újat én nem mellékelék.
Vigyáztam, hogy a ki hatalmas, vagyonos,
Régi jogaiban azt is meg ne sértsem,
— — Védő pajzsza álltam én, hogy egymás felett
Előnyöket nyerni egyik se kísértsem.

Solon, miután törvényeket adott, — mint már érintém, útazni ment Egyiptomba, Lydiába s ezeken kívül meglátogatott néhány szigetet. Ez időre esik Mimnermossal való ismeretsége, melyről föllebb szólottam. A mondottakhoz itt még hozzá teszem, hogy ugyancsak Mimnermoshoz intézvék e szavak is :

Mindig többet többet tanulva öregszem.

Solonban megvolt az önbecsérzetnek őt megillető, méltányos foka, ezért mondhatta szintén Mimnermoshoz: «halálom ne legyen könnytelen, bár ez által barátimnak fájdalmat, keservet okoznék». Míg Mimnermos, a kéjelemhez szokott ión irtózik csak a gondolattól is, hogy valaha öreg legyen, addig Solon azt óhajtja, hogy tisztes öregségben, mikor az erényt sokáig gyakorolta már lelki ismeretesen, ekkor érje a halál; midőn egy tettekben gazdag múlt után nyugodtan, önvád nélkül, elégedetten tekinthet vissza az eredményekre, melyeket elért.

Solon tíz évig volt távol hazájától. Mikor visszatért, Peisistratos állott a hatalom élén. Solon e férfi bírvágyát, hirszomját, nagyravágyó törekvéseit veszélyeseknek találván az államra: nyíltan föllépett ellene s intette, figyelmeztette a népet a hazug politikára. De hasztalan munka volt. Peisistratos kényúr lőn, a teljes hatalom kezébe jutott. És csudálatos! Solon mégse veszté

el minden reményét, még mindig lehetőknek tartja a változást, csak nem szünt meg inteni a népet :

Ha nyomort szenvedtek önhibátok miatt,
Ezért isteninket ne hibáztassátok,
A rút szolgaságot magatok szerzétek,
Az eszközt kezükbe ¹⁾ épen ti adtátok.
Egyenként, mint rókák, ravaszúl működtök,
Ám öszszesen mindent bárgyú észszel teszték, ²⁾
A hizelgő férfi szavát nézitek csak,
Ámde tetteire sohse figyelmezték. —

Egy államférfiúnak működése azonban a világtörténelemnek tán épen korszakalkotó eseménye lehet, mindazáltal hiányzik róla az a varázs, mely a költészetnek, a költőinek nélkülözhetetlen feltétele. Solonnak említett művei is lehetnek nevezetesek s bizonynyal azok is voltak az államéletre nézve; előnkbe állíthatják a honáért, a hon érdekeiért mindenha lelkesedő honpolgárt, ki azokért, ha kell, akár életét is áldozni kész, de semmi szín alatt se nagyon fontosak a költészetre nézve. Túlzás nélkül mondhatni ki, hogy Solonnak imént érintett költeményei, melyek az ő államférfiui tevékenységéhez a legszorosabban fűződnek, említésre méltók ugyan a végre, hogy Solont mint államférfit ítéljük meg, de az elegia-költészet haladására befolyással nem voltak s érdeme e részben csak annyai, hogy az elegia pályáján megmaradt s nem engedte visszaesni azt.

Máskép van a dolog azon költeményeivel, melyeket Athenaiba visszatérte után jóval irt. Ezek már költőiek, ezek méltán igényt tarthatnak a költészet elnevezésre.

Útazása közben szerzett soknemű ismerete, az emberek tanulmányozása, a nagy mennyiségű tapasztalat s a tiszta önismeret, a különben is gondolkozni szerető főnek új, kifogyhatatlan tápot nyújtottak a költészet tekintetében. E részben Solon a bölcsészeti szemlélődésnek gyakorlati alkalmazását tűzte ki célul. Előtte most

¹⁾ T. i. a kényuraknak a ti esztelenségtek adta kezökbe az eszközt, hogy titeket szolgaságra vessenek.

²⁾ Érdekes lesz az összehasonlítás kedvéért ide igtatnom *Schiller* következő párversét :

Jeder, nimmt man iln einzeln für sich, scheint klug und vernünftig,
Nimmt man in corpore sie, gleich wirl ein Dummkopf daraus.

minden létező, minden anyag élőnek tűnt fel, előtte a tárgyak, a fogalmak, mint pl. a hit, a vallás, a művészet, a tudomány, mindannyian mint érző, gondolkozó, cselekvő lények jelentek meg. A külvilág s a saját bennső életének mozzanatai felett hozott ítélet lánczolatossá szeszefüggésbe hozta azokat s költőivé tette azáltal, hogy nemcsak mint a rideg értelem művei, hanem mint a szívhez szóló képzelem által beragyogott elemek hatottak. A költői gondolatok mintegy érzékelhetőkké válnak, a hideg ész eszméi jótékony melegtől áthatva, besugározva állanak elő. Solonnak eme költeményei nem vonatkoznak már közvetlenül az államra, hanem az önállóan gondolkodó ember öntudatát, az egyedi szellem emancipációjának egy nemét mutatják.

E költemények sorozatába jó mindenk előtt a Muzsákhoz intézett szép ima, a töröl metszett hellén emberi boldogságtan, egy kiszakított lap az erkölcsstan könyvéből, egy jól felhasznált emberöltő alatt szerzett tapasztalatok, talpra esett életnézetek gyűjteménye. — Íme a költemény:

Olympi Zevs s Mnemosyne ¹⁾ dicső gyermekei :
 Muzsák, hallgassátok meg könyörgésemet !
 Óh adjatok áldást nekem a halhatlanoktól,
 S emberek részéről mindig jó hírnevet ;
 Kedves legyek a barátoknak, az elleneknek gyűlöltek,
 Azok szeressenek, ezek meg féljenek,
 Legyen vagyonom, de csupán joggal szerezzem azt
 — — A boszú napjai majd eljövendenek.
 A gazdagság, vagyon, miket az istenek adnak
 Az embernek mind állandó kincsei maradnak,
 De mit nagyravágyás szerez, nem válik díszére,
 Roszra viszi s önkénytelen árnyat von lelkére.
 Az ily gazdagság bárkire vést hoz nagyon hamar,
 Kezdeté a bajnak, gonoszságnak csekély,
 De, mint szikra, gyorsan él és végre iszonyú,
 Sokáig fenn nem áll semmi, hogyha kevély.
 Zevs mindent célhoz vezet : mint a tavaszi szél
 Elüzi hirtelen a felhőt az égről,
 A zord tenger hullámaikat háborgásba hozza,
 S elsőpri az áldást a munkás földéről, —
 Feljut az istenek magas lakáig az égbe,
 S az ég kék derüje föltetszik ím legott,

¹⁾ *Mnemosyne*, Zeus neje, az emlékezet istennője, Róm. *Moneta*.

A napnak tüze fölragyog a kövér mezőken,
 Hol a pusztulásnak nyoma se maradtott :
 Ilyen Zevs boszúja is, nem mint az emberé,
 Mely gyorsan mindenre egyiránt nehezül, —
 Soká nem maradhat rejtve az istentelenség,
 Bizony elébb utóbb a rossz csak kiderül.
 Az egyik korábban lakol, más később, — némelyek
 Bárha a büntetést sohase szenvedék,
 Ez nem marad el, az atyák bünéért meglakol,
 Az ártatlan gyermek, a jövő nemzedék.
 Mi halandók ápoljuk a jót úgy mint a rosszat,
 Mindennek legbecsesb a dicsőség fénye,
 Hogyha szerencsétlenség ér, akkor jajveszéklünk,
 Addig uralg rajtunk éltünk vak reménye.
 Kit a nehéz szenvedések fájdalmi kínoznak,
 Annak fővágya, hogy legyen egészséges,
 A ki gyáva, az szeretne vitéznek látszani,
 Ki rút, azt hiszi, hogy alakja szép, ékes.
 A ki vagyontalan, kit a szegénység nyom,
 Arra tör, hogy legyen övé minden vagyon.
 Mindenki küzd. Tengerre száll ez itt, és hajóján
 Kincsét haza vinni vágyik epekedve,
 Vad szélvésznek viharában elszántan evezget,
 Még drága életét is kockára vetve.
 Ez sokfajú földjét szeli, szántva évről évre,
 Nem törődik, csupán a görbe ekével,
 Más Athene vagy Hephaistos művészetéhez ért, ¹⁾
 S mire szüksége van, megszerzi kezével.
 Amaz a Muzsáknak művészetit tudja,
 S nyitva áll előtte a bölcsesség útja.
 Azt jóssá tevő Apollon, ²⁾ a meszeszelővő úr,
 S ez előre tudja ha vész fenyegeti,

¹⁾ Athene és Hephaistos a kézművek istenségei, a kézműves tőlük kapja arravalóságát, ügyességét, gyakorlottságát, épen mint a hogy a költő a Muzsáktól a lelkesültséget, a szép gondolatokat, a mély érzelmeket, a föllengző eszméket. Hasonlókép az orvos Paiontól, a jócsok meg Apollontól kapják rátermettségüket, tudományukat.

²⁾ Phoibos Apollon a napisten, a zene és költészet, a jövőndölés és a tudományos gyógyászat istene. Ő egyszersmind a romlást hozó isten, ki boszúlni és büntetni tud, betegséget küld s rögtön halált hozhat. Oly hatalmas, hogy maguk az olymposi istenek megreszketnek, ha felhúzott íjával közöttük megjelen.

Mert megáldák az istenek ; — de a kiszabott bajt
 Madár ¹⁾ vagy áldozat el még sem üzheti.
 Némelyek Paion ²⁾ művéhez tudnak : jó orvosok,
 Ámde biztos célhoz ezek se vezetnek,
 Halk jajokból nagy fájdalmak sokszor állnak elő,
 Hol már nincs hatásuk szelid gyógyszereknek,
 Sokszor meg nehéz betegek felgyógyulására
 Érintésük elég az orvos kezeknek.
 A sorstól jó a rossz, a jó, s el nem kerülheted
 Az eredményt, mely az égiektől jött le,
 Ki se tudja műve végét, melynek kezdetén van,
 Minden dolog bajjal vagyon öszszekötve.
 Néha az, a ki igyekszik jót s jól tenni mindig,
 Előre nem látott nagy veszélybe rohan,
 Másnak — ki egész életében tán csak rosszat teve,
 Művén az égiek ezer áldása van.
 A gazdagság bármekkora, sohasem elég nagy ;
 Kinek mi közülünk a legtöbb van ebből,
 Az még többre vágyik s vágya kielégithetlen,
 Hasznunk bizony mástól nincs, csak istenektől,
 A gazdagság vést hoz reánk, Zevs meglakoltat,
 S a pénz elvándorol amahhoz emettől.

Ennek az egész nagy költeménynek tartalma az, hogy a jogtalanság sohase szül jót. S ennek az általános tartalomnak részleteiként vannak felhozva : hogy az igazságos úton szerzett vagyon áldást hoz szerzőjére ; a jogtalanul szerzett birtok ellenben csak bajt, nyomorúságot. Az emberek Átéval, a vétkek megboszlójával nem gondolva, ki pedig a csak távol jövőben létező, ártatlan nemzedéken is felveszi büntetését, — a halandók kergetik a szerencsét mit sem érő reménykedéseik között. Az embernek nincs más vagyona, mint az erény, az istenek áldásának kérése s az a tudat, hogy Zeusz az igazságosnak boldogságot, a gonosznak ellenben romlást okoz.

Ez időtájt írhatta következő töredékeit is, melyekben a barátság, szerelem, gazdagság, élet stb. vannak érintve. Pl. :

¹⁾ T. i. az, ki a madarak ilyen-olyan röptéből jósol.

²⁾ Az istenek orvosa, kit később Apollonnal azonosítottak.

Ki se lehet boldog itt az ég alatt ;
Mind szenvednek, kikre süt a tiszta nap.

Tehát nincsen a világon igazán boldog ember, még a földi értelemben vett boldogság se zavartalan, mert a külső körülmények felett uralkodni nem mindig áll az ember hatalmában.

Egy másik töredékében így szól :

Bizony vagyonosnak, gazdagnak mondjuk azt,
Kinek ezüstből és aranyból van bőven,
Lovai is vannak, öszvérei szintén,
És gyönyörködhetik áldásos mezőben ;
S az is az, kinek csak a szükséges van meg,
Ezzel megelégszik, több nem is kellene,
Van neje s gyermeke (ha ezt is elére)
S ehez járúl még az ifjuság kelleme.
— — Ilyen a földi kincs ! Mert senki magával
Kincsét a Hadesbe bizony nem viheti,
Magát a haláltól, nehéz betegségtől,
Sem az öregségtől meg sohse mentheti.

E költemény frappánsan tünteti fel azt az általános görög felfogást, hogy a dolgokat úgy kell venni, a mint vannak, belé kell nyugodni a kérlelhetetlen sors végzésébe ; a boldogság pedig nem a vagyontól van feltételezve, ellenkezőleg vagyonos igazán csak az, a ki ki tudja elégíteni szükségeit, mert igényei nincsenek magasra csigázva, kinek egyszerű, családi köre megadja a földön elérhető legfőbb boldogságot.

A közölt mutatványok alapján, úgy vélem, világos, hogy a mily nemes, emberies szellem hatotta át a törvényadót, ugyanaz tükröződik vissza költeményein is. Valódi athenai-i ő, magas műveltséggel, tisztult érzelmekkel, melyek a haza boldogságát czélozzák.

A mint láttuk, az ión elegia fejlődésével előbb Hellas politikai s szellemi fejlődését vonta maga után, körébe, aztán a lyrai elemek fokozatosan nagyobb mérvű felölelése által elfordult a háborukban, harcokban nyilvánuló külső tevékenységtől s a bennső államéletben kereste és kapta meg tárgyát. Solon által az élethölcsészeti tanok hirdetése, az életre szükséges intelmek, tanítmányok, a nemesítő, javító útbaigazítások, vezérelvek következtében az elegia az *oktató* színezetet vette föl. Nagy veszte-

ség, hogy épen e fajta műveiből olyan kevés példányunk maradt fenn.

Solon költészete minden ízében a véleményezés álláspontján áll, tanít, oktat minden sorában s ama melegség és üdeség által, mely, önszívéből fakadva, költeményeit, mint derűs napfény lengi át, a valódi költői értékre e tekintetben méltán igényt tarthat. Nála az elegia tárgya a történelmi jelen. Költőileg pedig az oktató elegia azáltal lett jogosult, hogy nem leledzett száraz elvontságok híján, hanem mert az abban foglalt oktatói elem egy hoszszú, küzdésteli élet eredménye.

Most végül hadd vessünk egy futó pillantást a különbségre, melyben Tyrtaios és Solon elegiai állanak. Tyrtaios dalaiban, a katonának születettspártai, mint egy katekhiszmosban mindazokat a tanításokat és rendeleteket összefoglalja, melyek a férfit derék polgárrá, kivált derék harczossá tehetik. Mert ha a kívülről jövő ellenség ellen biztosítva van a város, akkor annak belsejében is kevésbé állhat elő baj. — Az athenai-iaknál megfordítva volt a dolog. Kivülről nem fenyegetett ellenség, de benn forrongás dühöngött, tehát a belső államéletet kellett átalakítani. Míg hát Tyrtaios nem ismer magasabb erényt, mint a vitéséget, addig Solon nem talál fontosabbat, mint festeni a nyervágy szomorú következményeit, inteni az önkénytől, óvni az elnyomatástól.¹⁾ — Ez röviden a különbség a két költő között s e különbséget a néptörzs, a kor, a különböző viszonyok, állapotok létesítették, melyeknél fogva különböző helyeken, különböző feladatok, más és más intézkedések, törvények álltak elő a fejlődés mindennemű ágazataiban.

Most egy bölcsészről kell szólnunk, ki csekély számú elegiai töredékei daczára is megérdemli, hogy legalább pár rövid sorban mint költővel foglalkozzunk vele. Ez *Xenophanes*, ki 615-ben született Kolophonban, s így virágkora 580—540 közé esik. Szülővárosából azonban, tán a szabad szellem által felidézett ellenszenv miatt, csakhamar távozni kényszerült. Átment elébb Görögthonba, sokat bolyongott szerteszét s miután Alsó Italiában Elaia városban bölcsészeti iskolát alapított s ott számos hallgatója volt, nagyon öreg korában, a hagyomány szerint 92-dik évében halt meg.

¹⁾ L. *Hartung*: Die griech. Eleg. I. 7. köv.

Bölcsészeti érdemeinek méltatása nem tartozván ide, csupán annyit említek meg, hogy ő s iskolája a világot nem mint valamely folytonos változásban levő anyagot tekintették, hanem mint egységet, mint egy oly lényt, mely örök változhatatlan, s melyet csak elménkkal foghatunk fel. A görög néphit s a sok-istenhívés ellen küzdött. Ő volt az első, ki azt tanította, hogy: «csak egy isten van, kit a halandókhöz sem alakra se gondolatra nézve hasonlítani nem lehet, csupa fül, csupa szem, csupa ész, gondolkozó, uralkodó mindennek felett, legfőbb, ki mindig ugyanegy állapotban marad, sohase változik, se kezdete se vége nincs». Xenophanes tehát az istenség eszméjét az egység és örökkévalóság méltó jelzőivel ruházta föl. S e gondolkozásmód kifolyása az a tanítmány is, hogy egyedül az intelligencia realis birtok. — Különösen Homeros és Hesiodos ellen kelt ki, kiket, miután ők az isteneket emberi alakkal, természettel, tulajdonokkal ruházták fel, erkölcsrontóknak tartott. Nem lehetetlen, hogy e tanok hirdetése volt oka hazájából elűzetésének. Xenophanes oly bölcselő, ki erkölcsstanát a gyakorlatból vett tapasztalatok nyomán építi fel. Xenophanes be tudott pillantani az isteni dolgok természetébe, ez pedig csak nagy, mély szívű ember tulajdona.

Bölcsészeti rendszerét a «Természetről» című eposban írta le s e művén kívül gúnydalokat, paródiákat is írt. Minket most elegiái érdekelnek, melyekben mindenütt észrevehető bizonyos bölcsészeti színezet. Ámbár erkölcsi tanítmányokat fon be a költői lepelbe, azért vele született ion természetét nem tagadhatta meg. Az élvezetrágy meg volt benne is épp úgy, mint honfitársai-
ban, de aztán megvan benne a mérséklet is, melylyel a kicsapó tüzet féken bírja tartani.

Egyik művében előttünk áll egy lakoma leírása, a mint ő azt szereti s rendezni óhajtja :

Tiszta már a padló, tiszta a kéz s pohár,
Koszorú díszleleg mindenkinek fején,
Illatos kenőcs van töltve a csészébe,
Vidámsággal teli a vegyítő-edény¹⁾

¹⁾ A bort a görögök ős idők óta hideg vagy langyos vízzel vegyítve itták; bárbar dolognak tarták a bort tisztán inni. A vegyítés a kétfülű, nagy, hasas vegyítő edényben történt s az arány, — melylyel a két folyadékot

Aztán más bor is van, az íze mézédés,
 Zamatja kitünő, ittassá nem téssen,
 Középen a tömény szent illatot bocsát,
 Hideg, tiszta, édes víz is van ott készen.
 Ott a barnás kenyér; a megrakott asztal
 Majd hogy le nem roskad a méz-, sajt terhétől,
 Középen az oltár koszorúkkal rakva,
 Fölhangzik a lak a kedvnek örömétől.
 Legelőbb istent kell dicsőíteni dalban
 — Erkölcös embernek — és jámbor beszédben,
 Áldozva és szívből fogadalmat téve,
 Hogy mindig csak jogost teszen életében.
 Innod anynyit szabad, hogy vezető nélkül
 Haza mehess, ha csak nem vagy felette vén, —
 Dicsérd a férfit, ki ivás közben nemes,
 Beszéde tárgya a szép múlt és az erény; —
 De nem a Gigasok' s Titanoknak harcza,
 Sem a Kentavroké, vagy más hős küzdelem,
 Ősregék ezek mind, mikben mi nemes sincs,
 — — Ámde mindig jó s szép az istenfélelem.¹⁾

vegyíték — Hesiodos szerint (Op. 594) ez: $\frac{3}{4}$ víz, $\frac{1}{4}$ bor, mi azonban csak az erős borokra állott; — rendes vegyítési arány ellenben ez: 2:5 vagy 2:3 —

¹⁾ Xenophanes emez egész költeményének jobb megértésére nézve álljon itt egy rövid megjegyzés a görög *symposion*ról. — Mikor már az evésnek vége volt, következett a tulajdonképpeni ivás, a *symposion*, mit jobb magyar szó hiányában *duskának* nevezhetnénk. A *symposion* célja nem csupán a bor élvezete volt, hanem — legalább a műveltebbek körében — szellemi multság is, melyet a bor mellett folytatott vidám beszélgetés s a lant mellett énekelt bordalokkal (skolion) élénkítettek. Maga az ének lényeges szerepet játszott s az illető dalokat vagy egész karok adták elő, melyet a vendégek alkottak össze, vagy mint kördalt egyesek rendre egymás után. A duska kezdetén a vendégek koszorúkkal ékesítették magukat; áldozattal, imával, vallásos énekkel nyitották meg azt. Azután kezdődött a voltaképi ivás. Körbe járt a pohár balról jobbra s minden egy italt előzött meg vagy követett. Nem ritkán abban lelték a dicsőséget, hogy ki tud nagyobb s több poharat üríteni ki, józannak maradva.

Természetes, hogy e szabályszerű ivások a kedélyek fölélnéklése folytán lassanként rendre kivüliek lettek s ivott kiki tetszés szerint. Mulatságnál szolgáltak különböző társas játékok; talányok megfejtése, szójátékok, a tréfa ezer meg ezer neme stb. — Az egész lakomának vezetése egy választás vagy sorshúzás által kijelölt elnökre volt bízva, a ki gondoskodott a borok kellő arányú vegyítéséről, a multságokról s a vendégek

E költeményből világos az erkölcsi irányzat, mely oda igyekszik hatni, azt ajánlja, hogy a lakomán ne a Gigasok s Titanok harcza, tehát ne a durva, szellemtelen küzdés legyen a beszéd tárgya, hanem az erkölcsre hatékony tettek, az erény. A lakoma zaja, vidámsága közben aztán tartsa meg az ember a tisztesség korlátait beszédben és tettekben egyiránt.

Egy másik költeményében mintha csak Solont hallanók. Ekép szól:

Nyerjen bár valaki sebes futásban győzelmet,
 Avagy ötös viadalban Zeus szent berkében,
 Olympiában Pisánál, ¹⁾ — avagy ökölharczban,
 Vagy tudjon megállni helyén a birok hevében,
 Vagy az ököl-birok harczban, — a mint azt nevezik,
 S bámulják bár a polgárok dicső, szép hírnevét,
 Legyen a megtisztelő hely övé a versenyben,
 S kapja bár a népnek közös kincséből kenyerét, —
 Az állam ez ajándokát, ²⁾ mely becses emléke,
 S nyerje bár lovak által el mind e dicsőséget :

---

illendő ellátásáról. De mindez elővigyázat daczára sem lehetett a felhevült kedélyeket mindig féken tartani, s költőnk elegiájában az illem korlátairól igyekszik gondoskodni. Az egyszerű, komoly férfiuhoz illő, de azért kedélyes lakomának adja rajzát, mintegy óhajtatását fejezve ki, hogy ekép tartásák a duskát.

¹⁾ Pisa Peloponnesos egyik tartományának Pisatisnak tán főhelye. Közelében van Olympia tartománya. Itt tartották a Zeusnak szentelt olympiai játékokat; itt volt az ugyancsak neki szentelt berek, Altis, Alpeios folyam, Zeus nagy oltára s Göröghon legelső szobrása *Pheidias* által készített arany, elefántesont szobra. Volt itt sok templom, kápolna, oltár s istenek szobrai. E sok épületnek s térnek, nem pedig valamely városnak volt neve: Olympia.

E helyütt tartották az olympiai versenyeket. A verseny kétféle volt: 1. *gyalog* és 2. *szekér* verseny. Az első következőkből állott: *futás*, *ugrás*, *ökölharcz*, *diskos* (kerek érczlap) *dobás*, *birkozás*. Későbbi korban a versenyeknek még egy iszonyatos neme járult a fölebbiekhez, az úgynevezett: *ököl-birok harcza*, melyben tehát a fölebbi kettő volt egyesítve. Még később a *kettős futás* is az említettekhez járult, melyben t. i. valamely kijelölt czélig s onnan vissza kellett futni. A másik verseny-nem a szekérrel való, mely abból állott, hogy itt 1, 2, 3, 6, lovas szekérrel felállított oszlopok ügyes kikerülése mellett kellett elsiklani a kitűzött czélig.

²⁾ Nagy dicsőség volt, ha valaki egyes győzelmet nyert is, ha ki 2—3-ban is diadalmas volt, emberre nézve legnagyobb szerencsének tar-

Nem érdemesebb, mint én, mert férfi — s lóerőnél,
 Jobbnek és dicsőbbnek tartom én a bölcsességet.
 Bizony nagyon helytelen és oktalan ítélet :
 Előbb tenni bölcsességnél minden testi erőt,
 Tünjék ki bár a férfiu birok- s ököl-harczban,
 Avagy ötös versenyekben az egész nép előtt, —
 Vagy futásban, bár ezt — mivel a verseny mutatja,
 Ki a férfi? — az erőnél becsüld mindig előbb ;
 Mindezzel nem lesz nagyobb az állam boldogsága,
 A városnak is mindez csak kis örömet szerez,
 Ha ki Pisa partjainál győz is a versenyben,
 Azért az állam kincstárát nem gazdagítja ez. —

A költő e művében óv a testi erőnek túlbecsülésétől, megrója azt a régi öszszgörög felfogást, mely szerint valamely erő-versenyben győzött többre becsülnék a bölcsesség és eszélyesség minden derék harczosánál, mint a hogy ma nap mondanók : a szellem az, a mi megelevenít, ennek művei állandó, igazi becsüek, ezek méltók a magasztalásra.

Egy harmadik költeményében a kolophoniak dözsoló életét támadja meg: «Ők a lydektől eltanulták a haszontalan, féktelen erkölcsöket, mikor még kényúri járom nyomása alól szabadon, menten éltek valódi bársony köpenyekben mentek a piaczra, számuk mind együtt ezernél nem volt kevesebb, pompás hajókkal kevélykedve, szobrokhoz hasonlóan, művészi olajtól csepegtek.»¹⁾

Xenophanes felhozott pár műve mutatja, hogy ő nem született költő, a költészet és pedig a költői forma nála csak eszköz, hogy abban elburkoljon életigazságokat, intelmeket, tanítmányokat. Sem a verselés, sem a költői dikció, sem maga az egész mű színezete nem emelkedik ugyan a kitünőségnek kevesek által elérhető fokáig; de miután költészetének fő jellemvonása épen abban áll, hogy a közönségesen dívó költészet mindennapisága ellen kel ki, tehát *ujtani akar*, s e harcban néha valódi érzelem —

---

tották s a ki minden versenyben győztes maradt, azt emberen felüli, isteni lénynek tekintették. Sőt nemcsak az illető győző maga, hanem családja, szülői, rokonai, városa, szülőhelye mind kiváló tiszteletben részesültek. A győztes maga nagy pénzjutalmat is kapott s az államnak abban a kegyében részesült, hogy az államtérfiak közös étkezéshelyén, a *prytancionban* étkezett.

¹⁾ L. Osann, Beiträge z. gr. u. r. Literaturg. I.

melégség és mindig szellemi felvilágosultság mutatkozik: ennél fogva Xenophanes, egy bölcselkedő költő, ki épen a bölcsészet segélyével igyekszik javítani, elég érdekes egy alak; nem elvesztegetett idő az, mit a vele foglalkozásra fordítunk.

Érdeme a független, önálló gondolkodás, mely őt korának közönséges életnézeti fölé emelte. Az igazságot kereste mindenha s a komoly buzgalom által elért bölcsészeti eredményeket megértetni mindenkivel, kicsitől nagyig, szembeszállni évszázás eszmékkel, véleményekkel, — mindez oly feladat, mely méltó arra, hogy az utókor legalább egy pillanatra ne feledje el Xenophanest.

Kr. e. 600 körül Megaraban [a korinthosi Isthmos és Attika között fekvő városban] Theogenes tartotta kezében a fő hatalmat. Theogenes a népbárát álarcza alatt a dór nemesség ellen foglalt állást. Hanem ez uralma nem sokáig tartott. A nemesség mégis csak hatalomra vergődött s Megara ez időtől kezdve a folytonos küzdelmek, szenvedélyes pártharczok színterévé lön. — A nemességet elűzte a nép s aztán ennek uralma vette kezdetét. A nép a gazdagok vagyonát kiosztotta a tömeg között s oly hatalomra tett szert, hogy a nemességnek minden törekvése daczára is csak később sikerült némi jogegyenlőséget hozni létre.

E politikai viharokba, körülbelül 540—500 Kr. e. esik élete egy elegia-költőnek, kinek neve: *Theognis*. Törzsökös nemes családból származott s a polgárháboruk zavara miatt ő is egyike volt azoknak a politikai menekülteknek, kik kényszerültek elhagyni hazájukat. — Elveszté vagyonát, földönfutóvá lett. Szívesen eltúrte volna még tán e csapást is, csak ne lettek volna a kormány élén a «parasztok». Igen, a földművelők kezében volt a hatalom pálczája, midőn a költő egyik barátjához, Kyrnoshoz, ekép szól: «a város még mindig a város, de a nép egészen más; azok, kik előbb nem is tudtak törvényről, jogról; kik vállalkat kecskék kopott bőrével takarák s mint az erdők félénk szarvasai távol maradtak a kapuktól, — most ők az előkelők; míg ellenben a kik előbb nemesek voltak, azokat most közönségeseknek hívják. A jobbak csalják egymást, a csaló undorral röhög, nemcsak nemes, sőt közönséges értelmük sincsen. Mondd: ugyan ki tudja elviselni ezt?» — E néhány sor teljes magyarázatot ad Theognis állapotáról, kézzel foghatóvá teszi az ő kényszerhelyzetét, mely hazája elhagyására ösztönözte.

Hona szerencsétlen körülményei miatt feljajdul a költő jobb érzete, erőteljes hanggal kiált föl, keserű szemrehányással, — említett barátjához intézve szavait:

Csak remény, a nemes van még az emberek között,
A többi isten Olympra mind vissza költözött;
E földön *Hűséget* s *Eszélyt*, *Szemérmert* se látom,
A *Kharisokat* ¹⁾ se, mind-mind el tűntek, barátom!
Az eskü nem szent, nem igaz, elveszté hitelét,
Nem féli az ember többé halhatlan istenét.
Kihalt, — hire hamva sincsen itt jámbor embernek,
Törvényest, méltányost, jogost itt már nem ismernek.

És végül odateszi a jó akaró figyelmeztetést:

Ám a mig élsz, mig láthatod a ragyogó napfényt,
Imádd az isteneket és tiszteld mindig *Erényt*.
Fohászkodj hozzájuk s égess jó kövér csontokat, ²⁾
Reménynek hozz elébb s utóbb is áldozatokat.
Vigyázz a gonoszokra, kik hamis szót emelnek,
S az örök istenek közül egyet se tisztelnek;
Mindég idegen birtokra, a máséra vágynak:
A gonosz tett követője szegyénteli vágynak.

A költő önmagához is szól e végsorokban, megtört lelkének csupán egyetlen vigasza maradt, a remény, egy jobb jövő reménye, mit nemes lemondással, önmegadással vár.

Addig pedig, míg e szebb s jobb kor bekövetkezhetik, hadd legyen legalább távol a viszályok, küzdelmek, a nyomor színhelyétől. Sokat, sokat bujdosott, bejárta Euboiát, Spartát, mígnem a sicíliai Megarában új hazát talált s polgárjogot is nyert. A művelt lelkű férfit kétségtelenül mindenütt szívest-örömet fogadták, tanulhatott, okulhatott mindenki tőle s a kik nem gondolkoztak ilyen komolyan, legalább is élvezhették társaságát. — De a hon-

¹⁾ A Kharisok (rómaiaknál *Gratiak*), névszerint *Euphrosyne*, a háládatosság jelképe, *Aglaiá*, a részvét, szívesség, előzékenysége; *Thalía* az elfogulatlanság, szendesség, szerénység és nyájaságé. Mindhárman a szerelem istennőjének Aphroditenak szolgálnak s a társadalmi élet vidámmá, kedvessé tételére rendelvek.

²⁾ Azaz a levágott állatnak legjobb, legkövérebb részeit kell megáldozni.

vágy elnémíthatatlan érzelme felébredt lelkében, hazáját, mely anynyi nyomoruság, nélkülözés kútfeje volt, mégis csak forrón szerette, nem csak boldogságot, de még meglegedést se lehelhetett sehol. Ő maga mondja :

Ámde nem éreztem magamat boldognak egészen :
Nem pótolta nekem semmi a drága hazát.

Utóbb, nem tudni mikor, ismét visszatért hazájába, talán mert a honvágy gyötrelmeit nem bírta tovább kiállani, talán mert szebb, jobb állapotot remélt találni. Hanem szíve csak fájdalommal tölt el. Vagyona elkobozva ; hajléka nem volt, hol anynyi fáradalom után megpihenjen, a békéről még álmodni is merészség lett volna, a lázadás újult erővel tört ki, mit ő a költők által sokszor használt viharnek s szélvésznek eresztett hajó képében következőleg ír le egyik barátjához Simonideshez (kiről alább szólandunk) intézett elegiájában :

Volnának csak kincseim, Simonides, mint rég,
A nemesek körében anynyit nem szenvednék.
Reám nézve sok minden érdektelenné lett,
A nyomor a pénz iránt érzéketlenné tett.
Jól tudom, miért jutánk — bevonva vitorlát —
A nyílt, nagy tengerre ki, a sötét éjen át.
Szivatytyuzni nem tudnak, az ár mindkét szélen
Betör, sohase leszünk túl e nagy veszélyen !
A kormányost a rúdtól a nép már letette,
Ki hajónkat biztosan és bölcsen vezette.
Oda van a fegyelem, rabolnak, koboznak,
Ám a prédán jogosan csak nem osztakoznak ;
Most a jó nemeseket a roszzsak vezetik,
— Bizony félek, hajónkat a habok elnyelik —
Talányszerűn jóslom én ezt a nemeseknek,
Miből, ha okosak, a roszzsak is érthetnek.

E költeményt hát Theognis épen a forrongó lázadás közepette írta, mikor Megara városa oly örvény szélén állott, melyről a költő megjósolhatta a város bukását. És valóban a kereskedelmileg oly virágzó, számos gyarmatot alapító, gazdag város utóbb anynyira lehanyatlott, hogy egész Görögország előtt gúny s megvetés tárgya lett.

Theognis állása, mint pártembernek, kitünik minden sza-

vából; szenvedélyességében anynyira engedte ragadtatni magát, hogy nála az érzelmileg nemes elválaszthatatlan a születésileg nemestől, ez utóbbi amannak nélkülözhetetlen, kizárólagos feltétele. Nála a jó és rossz körülbelől anynyit tesz, mint nemes és közember. — — Menynyire haladt korunk e tekintetben ?!

Theognis költeményeiben mindenütt az arisztokrata nyilatkozik teljes erejében; a neve alatt fenn maradt gyűjtemény az arisztokrata nevelés kézi könyvét teszi; mint *Bernhardy* mondja (Gr. Literat. II. a. 460), a gyűjtemény «als ein politisches Lehrbuch des jüngerem Adelgeschlechts betrachtet werden können». Theognis számtalan helyen valóságos gyűlölettel szól az új uralkodó elemről. Igazi arisztokrata, úgy hogy a személyes erény, a derékség előtte csak az illető állásnak körében létezik. Innen amaz elnevezések: jó és rossz, melyeknek erkölcsi értelmük Theognisnál, valahányszor pártokról beszél, mindig tekinteten kívül áll. A nép emelkedése felháborítja lelkét: «taposs láboddal a semmirevaló népre s szurd hegyes tövissel, a sulyos jármot tedd erősen nyaka köré!» — mondja elkapattan.

Épen emez említett tulajdonából folyik, hogy költeményeit a nemességhez intézi, melynek egyik képviselője *Kyynos*, Polypais fia, egy nemes ifju, a költőnek egyik fiatal barátja, kit Theognis jó polgárnak óhajtott képezni vagy legalább is el akarta hinteni benne azokat a magvakat, melyek később a jók, t. i. a nemesek erényeinek terebélyes fájává nőjenek.

E körülmény kitűnik abból a költeményéből, mely valószínűleg versgyűjteményének végén állott ¹⁾ s mely következő:

Szárnyat adtam neked, melylyel átröpülhetsz
Szárazon s tükörén a nagy tengereknek,
Ott leszesz mindig a vidám lakomákon,
Ott lebegsz ajakin minden embereknek.
Fuvolák hanginál kedves ifjak majdan
Téged énekelnek édes bájos dalban; —
S ha egykor Hadesnek sok-könyjű lakába.
Föld sötét ölébe kell jutni te néked:
Neved azért fenn áll a halál után is.
E földön örökké élni fog emléked.

¹⁾ L. Munk, Gesch. d. gr. Literat. I. 69.

Úgy e költemény mint sok más Theognis művei között, kivált az *erkölcsi tanitmányokat* tartalmazók nagy részben Kyrnos-hoz intézvék. E tárgytól minduntalan visszater ahhoz, mely őt keserűséggel tölti. Sehogyse tud megbarátkozni azzal az eszmével, hogy ő nemes létére elveszté mindenét; szerepléstől, befolyástól el van zárva a gonoszok által. Kimondhatatlan fájdalmat okoz neki az, hogy a nemes születésűt vagyis derék embert most nem becsülik többre, mint a gazdagságot; mindenki csak a gazdagságról álmodozik, mindenki csak arra tör, mert ez most a legszentebb cél, a legfőbb erény.

Elkeseredésének ekép ad kifejezést:

A nagy tömeg szerint egy erény van csupán :
 A gazdagság, — egyéb haszonra nem segít ; —
 Legyen rhadamanthi igazság szívemben,
 Vagy múld felül bár a Sisyphos műveit;

— — — — —
 Bárha, mikor hazudsz, oly meggyőzőn tennéd,
 Mintha valóságot, nem költeményt szólnál,
 Vagy ha ajakidnak édes beszédében
 Isteni Nestorhoz tán hasonló volnál ;
 Légy bár sebesebb, mint a fúrge Harpyák, ¹⁾
 S Boreas sarjánál gyorsabb repülésben, —
 Mégis mindenütt csak ez egy hangot hallod :
 A földi hatalmat pénz tartja kezében. —

«Theognis morálja tulajdonkép az eszközt adja meg: mikép lehet az emberekkel jó egyetértésben élni, lehetőleg megmenteni az állást s idő múltán minél jobbat kapni.» A pénzvágy ellen kikel, de a pénzszerzést illő határok között ő maga is oly szükségletnek tartja, mely nélkül még a nemes ember se bir tenni, haladni, emelkedni; ezért inti Kyrnost: «Keress a szárazon, a tenger végetlen határin egyiránt, óh Kyrnos, hogy mikép szabadulthatsz meg a szegénységtől.» Mert «jobb a nyomorgó embernek meghalni, mintsem élni a nyomasztó szegénységtől kinoztatva». — Theognis gyűlöli a szegénységet, mint valami nagy terhet s ezért fordul merész kérdéssel magához Zeushoz, s a többi istenekhez, kik a jogost és jogtalant, a nemeset és közembert egyiránt megáldják boldogsággal, kik büntetlenül hagyják a gonoszt:

¹⁾ Az irtóztató rútság eszményképei, az alvilág lakói.

Bámullak Zevs, ki uralkodsz egész világ felett,
 Tiéd a legfőbb hatalom s legmélyebb tisztelet, —
 Te ismered a szíveket, olvassz a homlokon,
 Király vagy te s trónod felül áll minden trónokon.
 Mint türi szíved mégis el, hogy gonosz emberek,
 A jókkal és igazakkal egy sorban legyenek ?
 Vagy nincsen-e szövétnekünk, egy isten adta jel
 Mely útunkat megmutatja, — a hol haladni kell ?
 Lám egyformán megáldottak és boldogok leszünk,
 Akár jogost és igazat, akár rosszat teszünk ;
 S maradjon bár távol a szív minden gonoszságtól,
 Néha mégis lenyomva lesz baj — s nyomorúságtól ;
 Hogyha a derék férfi küzd nyomorral : képtelen
 Kikerülni a bűnöket, ott áll segélytelen. —

Theognis elegiái legnagyobb részének tárgya az emberi élet szemlélődése, abban a jó s rossz oldalak kiemelése, feltüntetése. Költeményei erkölcsösségre, humánus gondolkozásmódra, nemes érzületre tanítanak, tehát oly erényeket hirdetnek, melyek ma nap, keresztényi előhaladottságunkban is ép oly szükségesek, nélkülözhetetlenek, ha valaki meg akar felelni emberi hivatásának. — Ámde kötelességünk megemlíteni, hogy Theognisnál tökéletes jellemzőségről nehezen beszélhetünk. Hogy ez állítás nem légből kapott, arra nézve szolgálok egy pár példával. Egy helyen következőleg inti Kyrnost: «Kyrnos, barátod előtt mutasd magad sokféle változott alakban és a hogy mindenki érez, ahhoz alkalmazd tenkedélyed is; mutasd magad a sokat nyelt polyphoz hasonlónak, mely a sziklához kapaszkodva jelenik meg, — — — aztán változtasd meg gyorsan a szint, mert a szilárdságnál az okos változékonyság bizonyára jobb»; — vagy mint egy másik helyen mondja: «Igaz barátságot soha semmiféle körülmények között ne köss senkivel itt a város népei között. Ajakiddal jelenj úgy meg mindenki előtt, mint szíves barát, de komolyan, híven, becsülettel ne kösd magad senkihez — — —», — röviden szólva tehát Theognis azt ajánlja: külsőleg legyünk nyitak, őszinték, de ne szívben, lélekben is. Igaz ugyan, hogy Theognis aristokrata dühe s korlátolt rövid látása sokszor képtelenségekre ragadja, de félreismerhetetlen az a gondolkozásmód, az az eljárás, melyet jó magyarsággal színesedésnek, köpenyforgatásnak nevezünk. — Ez az igazság, ezt elhallgatnom irodalomtörténelmi véték lett

volna, mert az ítéletnek e téren se szabad elvakítani engedni magát, még ha bámulja is azt, a miről szól. Csodálnunk kell Theognis aranymondásait, de elfogulatlanul kell csodálnunk.

Theognis eddig említett elegiái körülbelül ugyanazt a jelleget viselik magukon, mint a Solonéi s a miben elődjét felül múlja, az a gondolatok gazdagsága s a még inkább kirívó tanítói, oktatói színezet. S költészetének épen ez az oktatói erős oldala tette műveit oly használatosakká, hogy az iskolákban elegiáinak s epigrammjainak gyűjteményét mint kézi könyvet használták.

Theognis költészetének azonban egy másik ágával is meg kell ismerkednünk, mely ión könnyelmű vagy legalább is könnyed természetéből magyarázható. Ime egy példa :

Ha bort iszom, elfelejtem
Lélekölő szegénységem,
Ivás közben ez a gonosz
Ellenség rám mi bút se hoz.
Csak egy van, mi bút hoz nékem,
Hogy az ifjuság tűnékeny,
S ennek múltán nagy hirtelen
A vénség mellettünk terem.

A költő, ki az életet magasabb szempontból is tudta tekinteni, a vidám, derült, kedélyes élettől se volt idegen s miután kincseit elvesztette, annál inkább vissza kívánta azt. Az élet úgyis ügyyel-bajjal tele, hogy az embernek szinte kötelessége az élvezetekből is leszakítani minden órának virágát; le, különösen addig, míg az ifjuság szép kora tart. Ennek mulékonysága költőnkre is rossz hatással van s ez az egyetlen, mi a vagyon-vesztett költőnek legalább emlékekben némi gyönyört nyújt. De bánatot okoz az a tudat, hogy az ifjuság hirtelen eltűnik s aztán bekövetkezik az öregség, a ködös, borongós napok. Mindazáltal, ha Theognist Mimnerossal összehasonlítjuk, tagadhatatlan az a különbség, hogy míg Mimnermos félve retteg az öregségtől, addig Theognis, bár némi fájdalmas emlékekkel, de mégis nyugodt elszántsággal néz annak elébe, neki megvannak czéljai öregségében is, meg akarja valósítani azokat a tapasztalatokat, melyeket addig gyűjtött, érvényesíteni akarja „jót, mit elméletben megtanult, használni, tenni kíván. Ezért mondja :

Kypros lánya enyhítsd búmat,
 Üzd el tőlem a gondokat,
 Mik felemésztik szívemet,
 Add vissza örömeimet.
 Epesztő bánat ne érjen,
 Szívemben vidámság éljen,
S ha eltűnt már ifju korom
Tegyek komolyan akkoron.

Költőnk szerelem dolgában se maradt hátra, hiszen a politikai viszályok, a nyomor, gazdagság között is megmarad az emberi érző szív, mely megköveteli jogait. Közös emberi természet ez s a szerelem istennője szolgálja által gondoskodik, hogy senki se maradjon ki a listából, mint költőnk dalolja :

Ifjan, szépen száll fel Eros,
 Ha a kikelet fölvirúl,
 S ezer virág mosolyg felénk
 Mezőkről s a fák ágirúl.

Majd elhagyja a szép Kypros-
 Sziget gyönyörű partjait,
 S az emberek közé jöve,
 Egyiránt hinti magjait.

Az említett körülményre mutat még következő töredéke is, melyben egy vetélytársról szól, ki azonban meszsze mögötte marad, meszsze különösen abban a tekintetben, hogy bár a lány szülői e vetélytárs pártján vannak, ámde a lány a költőért eped; eleinte ugyan rosziúl esik, hogy valaki más udvarol kedvesének, de mikor meggyőződik a leány igazi vonzalmáról, akkor a pillanatra fölzavart szív megnyugvást talál :

Nem iszom több bort, mert a lány mellett egy ifju van,
 Egy más, a ki roszeabb, mint én, gyávább, mint jó magam,—

Jeges vízzel köszöntenek fel szülői engem,
 A szép leány rám néz — — — merít és sóhajt mellettem,

Aztán csókok közt átfonom karommal derekán,
 Ő csak hallgat és egy sóhaj lebben elajakán. — —

Theognis szereti a vidámságot, a jó kedélyt, szívesen vesz részt a lakomán s bizony teljességgel nincs inye ellen a bor-szür-

csölgetés; szereti a dalt, a zenét, mik oly jótékonyan hatnak a kebelre:

Hevesebben dobog szívem, ha a fölhangzó fuvola
Vágyat ébresztő dallama édesen fülembé hat,
Örömet iszom s dalolok, fuvolák zenéje mellett,
Örömet tartom kezemben olvadákony lantomat. —

És most még egyszer visszatekintve a mondottakra, ismét-
telhetjük, hogy Theognis bár az elegiát egyetlen lépéssel se vitte
előbbre, ám tőle a hanyatlás is nagyon messze van. Minden
bizonyynal megvan az az érdeme, hogy az elődei által vert úton
ügyesen meg tudott állani. Anynyi kétségtelen igazság, hogy fel-
használta az eszközöket, melyeket az addigi elegia-költészet
teremtett; értékesítette a tapasztalokat, melyeket küzdelmes élete
adott. Úgy áll ő előttünk, mint minden szépnek lelkes barátja s
lehetőleg művelője.

A politika egyfelől, az erkölcsstan másfelől az a két végpont,
melyeknek horizonja között mozog s ha még e kettőhöz vesszük
a kor s egyedi életből vett tárgyakat, körülbelül összefoglaltuk
Theognis költészetének fő jellemvonásait. Költeménye nagy részét
bizonyos bánatos kedélyállapot lengi át, mit épen életének viszony-
tagságaiból érthetni meg, sőt azt vélem, tisztelettel kell meghaj-
lanunk az erős akarat, eszélyesség előtt, mely Theognisnál azt
eszközölte, hogy minden vesztesége daczára is elég bölcsességgel
birt felülemelkedni a köznapi kétségbeesés fölébe, eléggé megedzé
lelkét, hogy még a szerencsétlenség közepette is mulatni vágyott,
szeretett. S még egyszer útalva Theognisnak említett pár ferde
gondolkozásmódjára, hadd menjünk tovább¹⁾.

Ugyancsak Theognis korában élt még két nevezetesebb
költő: *Phokylides* és *Euenos*; de ezek nem mutatnak anynyi
önállóságot, hogy megérdemeljék a velök való foglalkozást. Tarta-
lom úgy mint kifejezés tekintetében egyiránt Theognishoz csatla-
koznak, az elegia haladására pedig semmi befolyással se voltak.
Épen azért mellőzzük őket; megismerkedünk egy nagy lantos
költővel, ki az elegiában is mester volt. E férfiú *Simonides*. A
myrtói tengeren levő szigetek egyikének *Keos*nak Julis nevű váro-
sában született 559 körül Kr. e. Születésileg ión volt. Kora a

¹⁾ Theognisról részletesen *Hartung*, Die gr. Elegiker I. 12—27. l.

hellén történelem legfontosabb szakába esik. Hazáját korán elhagyva vándor életet élt, hol egyik hol másik kényúr udvarában töltve napjait. — Harmincz éves korában az athéni kényúr Hipparkhos udvarában tartózkodott, ki, minthogy a művészeteknek s különösen a költészetnek lelkes Mæcenasa volt, számos jótéteménnyel, kegygyel halmozta el a kitünõ költõt. E kényúr megöletése (514) után sok ideig bolyongott szerteszét Görõghon különbözõ helyein. A mindenkitõl jól ismert, nevezetes marathoni csata (490 Kr. e.) gyõzelmet hozott költõnknek is. E csata után u. i. néhány évvel késõbb az athenai-iak a dicsõ hõsök neveit megakarták örökíteni. A Marathon mezején elesettekre elegiát kellett írni. A szomorújátékíró Aiskhylos és Simonides versenyre keltek egymással. Az elsõnek túlkomoly és méltóságteli költészete nem volt eléggé alkalmas, nem volt eléggé hatásos. Simonidesnek magasztos irálya, gyöngéd és okvetetlenül rokonszenvet keltõ költészete, az utánozhatatlan báj elragadta a nagy tragikus elõl a pálmát. S ezzel meg volt alapítva Simonides hírneve. Ez idõtõl fogva ez új napfénybõl akart részesülni mindenki. Keresték barátságát, bámulták költészetét s ha gyászdalit kellett írni különbözõ alkalmakra, Simonidest keresték föl, a ki aztán megfelelt a várakozásnak mindig s munkáiért szép tiszteletdíjakat kapott.

Simonides a persa háborúk korában érte el hírének tetõpontját (500—461 Kr. e.). — Életének utolsó részét Siciliában töltötte Hieron syrakusai-i kényúr udvarában, hol kora legkitünõbb költõi, mint Pindaros, Aiskhylos, Bakkhylides, Epikharmos, Xenophanes stb. mind szíves fogadtatásra találtak. Költõnk itt is megkülönböztetett tiszteletben részesült, nagy tekintély volt az udvari körökben; maga a kényúr vele a legszorosabb, legõszintébb, barátságos viszonyban állott. 90 éves korában halt meg ugyanott Kr. e. 469-dik évben.

Simonides egyike volt Görõghon legkitünõbb lantos költõinek. Az a sokoldalúság és ügyesség, melyekkel a legkülönbözõbb személyiségekkel bánni tudott, melyekkel azokat mindig meg tudta nyerni, az a könnyúség és feltaláló erõ, melyekkel õ a legváltozatosabb viszonyokhoz (kényuralom, népuralom, nemesek uralma) alkalmazkodni tudott, s a mint ezeket saját hasznára tudta fordítani, — mondom ugyanezzel a sokoldalúsággal és ügyességgel átbarangolta a hellén lyra sokszerû ágait s a régiek tanúsága sze-

rint mindenikben egyiránt mester volt¹⁾. A mi minket közelebből érdekel, elegiáiban általán a megragadó közvetlenséget, természetességet, a hangulat gyöngédségét s kiválóan azt a jellemvonást magasztalták benne, hogy igazán a szívhez tudott szólani. — Ő volt megteremtője az elegia egyik műfajának: a *gyászszalszerű elegiának*. A hagyomány Simonidest nemcsak e költészetnem feltalálójának, hanem legkitünőbb képviselőjének is tartotta. Fájdalom, e nemű költeményei ma már csak töredékek, melyek nem kelhetnek kellő, megillető méltánylatot a költő iránt. Van azonban egy nagyobbacska elegia, melynek főtárgya a mulandóság; e felett kesereg, e miatt panaszol s méltó, hogy a magyar közönség legalább gyöngé fordításban megismerje, vagy ha már ismeri, emlékeztében felújítsa. Eme mimnermosi fájdalmas hanggal írott költemény a következő:

Semmi vagyon itt e földön örökre fenn nem áll,
Nincs igazabb a khiosi férfi²⁾ szavainál:
«*A mily gyorsan elhervadnak virágok s levelek,
Oly kevés ideig élnek a gyarló emberek.*»
Sokan hallották, de kevés vette ezt lelkébe,
A remény csak mégis megvan vén s ifju szívébe'.
Az ifju lélek, míg ragyog üde szépségében,
Sok haszontalanra gondol könnyelműségében;
Nem eszmél az öregségre, nem a halálra sem,
Betegség nem aggasztja, míg él egészségesen; —
Ifju, gyermeteg kedélyek meg sem emlékeznek:
Mily rövid tartama van az ifjuság- s életnek.
Vésd szívedbe hát a szókat és okulj ezekből,
S a míg élsz, vedd ki részed a nemes örömekből!

Lám itt ismét a modern elegia hangjával találkozunk, mely a bűba merült szívnek, a költemény utolsó felében, végsoraiban kielégítést, megnyugvást nyújt.

Simonidesnek különben sokszoros érdemeiről beszélni, arról,

¹⁾ L. Ulrici e. m. 512. lap.

²⁾ T. i. Homeros, az utólráhetlen eposköltő, kinek születése felett 7 város vetélkedett, mindenik magának vitatva a dicsőséget, mint a párvers mondja:

Hét város vitatá, hogy övé bölcsője Homérnak:
Smyrna, Rhodos, Kolophon, Salamis, Khios, Argos, Athenai.

hogy pl. milyen volt az epigrammában vagy a dics-énekekben, milyen a himnuszokban, dithyrambokban, — mindez nagyon messze esik feladatunk keretétől. Sajnálatos, hogy épen elegiáiról mondhatunk legkevesebbet. Mindazáltal a legáltalánosabb vonásokkal Simonides elegiai működésére nézve tisztában volnánk. Az ő korában, midőn a lantos költészet már kiváló lendületnek örvendett mindenféle irányban: az államélet maga is oly sokoldalúvá vált, hogy az elegia nem bírta átkarolni azt, nem tudott a felett teljhatalmúlag uralkodni. Épen ezért úgyszólván visszavonult s most már kizárólag a magán élet, a vidám társaság korlátai közé szorult. Az elegiának csupán egyetlen ágát türte még meg a nyilvános élet, az úgynevezett *gyász-elegiát*.

A legkitünőbb költők foglalkoznak most is elegiák írásával, ámde e költőknek, hogy úgy mondjam, nem volt fő feladatuk, nem volt tulajdonképi szakmájuk az elegiaköltészet.

Igy volt a dolog Simonidesünkkel is. Ő a költészet más fajaiban működött valódi odaadással, az elegia írást csak mellékesnek tekintvén, más lantos költészeti ágakban képezte magát.

Mindazáltal, mint már említők, mester volt a gyász-elegiában is; mester volt kiválókép abban, hogy a lélek legmélyéről támadó fájdalmat, keserűséget a kedves halott felett oly természetes hűséggel, oly bensőséggel tudta kifejezni, hogy még a legidegenebb, legközönyösebb szív is átérezte a fájdalmat, bánatot.

Elégedjünk most meg Simonidesre nézve, egy nemzetnek évszázadokon uralkodott, általános, összhangzó ítéletével, mely őt a görög lyrikusok legkitünőbbje, Pindaros mellé sorozta és a gyász-elegia legelső korifeusaként tisztelte.

A nagy fontosságú persa háborúk (500—461 Kr. e.) végüket érték. A hatalom és döntő határozat a teljes jogú polgárok kezébe ment át. Minden erő, minden tehetség szabad fejlődésnek indult, a közművelődés bámulatos gyorsasággal haladt előre.

Athenai a műveltség Mekkája lett. Államférfiak és hadvezérek, költők és tudósok, szobrászok és festők, építészek, bölcsészek s történetírók egyformán oda zarándokoltak. A persa háborúk égő zsarátnokai közül egy csodás város keletkezik; egymás után szülemленek azok a műemlékek s műreemek, melyek mindenha, örök időkre utánzandó példányokul szolgálhatnak ¹⁾.

¹⁾ L. Falke e. m. 28 l.

A népuralom lerombolta a politikai határköveket, igénybe vett minden erőt, pályát nyitott minden tehetségnek, — a haladás minden irányban óriási léptekkel ment előre. A népuralom zászlójára tüzte az «*excelsior*» jelszót, — áthatott mindent, — a szellem szabadon lélezett föl, a lélek egy érintésre megelevenült. Felderült Athenai fénykora, az a kor (Kr. e. 461—431), melyre büszkén tekintett a görög mindenha, s melyet legfőbb tényezőjéről *Perikles korának* nevezett a hálás nemzedék.

E dicső korban virágzott *Ion*, Orthomenes fia, 452—449 között. — Kis-Ázsia nyugati partjaitól nem messze fekvő szigetről, Khiosból származott s fiatalon került Athenába. Kora legkitünőbb személyeivel, egy Aiskhylossal, egy Sophoklessel állott barátságos lábon.

Mint ión születésű, rendkívül mozgékony lélekkel megáldva, a kor törekvéseiben lényeges részt vett. Csaknem egyetemes műveltséggel dicsekedhetett s a mi első e nemben egész Hellasban: prózaíró és költő volt egy személyben. Írt történelmi művet, népszerű bölcsészetet, — ezeken kívül elegia-, dráma-, epigramma- stb. költő volt és mindenikben jeles. De a mily gyors volt fejlődése, oly rövid volt élete, — talán a szakadatlan, a kitarító munka felemészték erejét, gyöngé testalkata nem bírta ki a szellem rugékonyságát, — 423-ban már letűnt az élet színpadáról, — csak emlékét hagyva fenn egy mindig ifju, mindig tevékeny léleknek, — mint Aristophanes, a vígjátékíró mondja:

Ion, Khiosból, a ki irta nem rég
Itt lenn a «Hajnalcsillagot»; miért is
A mint fölért, hajnalcsillag leve.

[Arany. Arist. fordítása. Béke 777 köv.]

Más nemű művei nem tartozván ide, csupán elegiáiról mondunk el annyit, hogy azokban a társaság, szerelem, a bor, a vidám kedv örömeit énekli meg. A két nagyobb töredék, mely fenn van, következő, — egyik:

Borivóknak nagy barátja, Dionysos király!
Ki mindig vidámság s öröm eszközlője valál!
Fejedelmi lakomákon, hellén gyűléseken,
Mióta szőlőfürtöt ad a föld a hegyeken;
Egy csoport víg gyermek termett elő s pajzánkodik,
S riadó zaj közt egyik a másik átbukik, —

A mint egyszer a lármanak vége s már csend leve,
 Fölbugyog a nektár, a föld e menynevei leve.
 Vidám, jó kedvet varázsol a bor az isteni,
 S a jóllét boldog érzetét fel bírja költeni ;
 Ő szülője az örömnök, a táncz- s vidámságnak.
 — Mind e jókat ő, a király, adta a világnak,
 Azért légy üdvöz általam Dionysos atyám,
 Ki szereted a koszorút, örülsz a lakomán !
 Add te kellem kedvelője, hogy mindig jót tegyek
 Öröm s pajzánság közt élve, mindig vidám legyek.

E költemény eléggé bizonyítja, hogy valódi született költővel van dolgunk. — Ion e művében a bor istenének Dionysosnak áldásait festi. Dionysos által lett a vidámság az emberi társadalom közkincsévé, ő szelidítette meg a durva szokásokat, erkölcsöket, ő hozta össze az embereket társaságba, összejöveletekre, övé az érdem egy része a költészet, a művészet alapkövének letevésében. — Nagyszerű e költeményben a lelkesültség vidám, elragadó lengülete. A költemény dithyrambikus ujjongása folyton emelkedőben van, meglepőleg emelkedik a szeszélyes hang s a költemény végén tetőpontra ér, de úgy, hogy az olvasó teljes kielégítést talál a végben.

Hasonló szellem, a bor és szerelemtől ittasult kedély világa árad el a második költeményen :

Légy üdvöz dicső királyunk, megmentőnk és atyánk !
 Korsóinkba ím szolgálaink legott bort töltsenek,
 Ezüstös kancsóinkba is vegyítsenek abból,
 Khrysos, ¹⁾ kezeid legelőbb a földre öntsenek.
 Legelőbb Zevsnek áldozzunk. Heraklesnek aztán,
 Majd Perseus sarjainak, Prokles. ²⁾ s Alkmenének, ³⁾
 Igyunk, tréfáljunk, tánczra mind a kinek kedve van,
 Mulatozzunk, — egész éjjel hangozzék az ének.

Mintha csak Anakreon valamelyik bordalát hallanók. «Igyunk, mulassunk» ez a költemény alaphangja. Ion a *synpotikai*, a lakomák élénkítésére szolgáló elegia mestere volt. Érdemei

¹⁾ Egy szolga neve, ki a lakománál a bort tölti.

²⁾ *Prokles*, Heraklesnek ivadéka.

³⁾ *Alkmene*, Herakles anyja.

daczára aligha nem hibaként róhatjuk fel a különben genialis költőnek, hogy az elegia határait úgyszólván eltörölte, az ő elegiája már-már a dithyramb-költészetbe csapott át.

Az anyagválasztásban s feldolgozásban Ionnal körülbelül egy körben mozgott *Dionysios* 400 körül Kr. e. — «Ércz» melléknevét az érczpénznek Athenába vitele következtében kapta. Gyengébb költő volt, mint a milyen államférfi. Költészetében a politika háttérbe szorúl s ép úgy mint Ionnak, bor, szerelem, dal, vidámság az ő állandó tárgyai. A mit megróttak benne, az a merész hasonlat, a keresettség a képekben, metaphorákban. Ilyenek, hogy pl. asztaltársait Dionysos evezőlegényeinek, Dionysost magát a poharak evezőjének stb. mondja. Képzelve túlsapongó, mintegy hajhászsa az új meg új hasonlatokat, képeket, nála már a költészet nem teremtve, hanem csinálva van.

Költeményei különben úgy látszik egy Theodoros nevű barátjához intézvék, ki maga is foglalkozott költészetel, —

Theodoros, fogadd im ez éneket,
Melyet kóstolóúl nyujtok én neked ; —
Bár lenne számodra abban élvezet,
Kit szint' a Kharisok hatalma vezet,
Foglald költeménybe majd feleleted,
Igy a lakomának díszét emeled.

Meg kell jegyeznünk, hogy e költészeti irány igen fontos reánk nézve, mert abban leljük fel az elegiának későbbi, a szó teljes értelmében : *készítés-módját*, azt a műgondot, mely a költészetnek jó formán csak külalakjával foglalkozott ¹⁾. Ez az irány azonban míg egy részt haladás, más részt, a mi a költészet tulajdonképi feladatát illeti, óriási visszaesést, hanyatlást mutat.

Még csupán egyetlen költővel van dolgunk s ez : *Krates*, a különcz, ki Kr. e. 350. vagy 330 körül élt; vele is csak azért, mert az ő költészete az elegiának egy új irányával, mondhatnám, elkorcsocsult alakjával ismertet meg.

Az, a ki minden szellemi s testi fényüzést megvetett, ki előtt a szükséges is fényüzési czikk, míg a nélkülözhetetlen az igazán szükséges, — az, a ki ilyen az életben, nem lehet más költészetében sem. Ugyanaz a különcz modor rí ki költészetéből is. Ő már így énekel :

¹⁾ L. Osann e. művet, hol D. legterjedelmesebben van tárgyalva.

Olympi Zevs s Mnemosyne dicső gyermekei:
 Muzsák, hallgassátok meg könyörgésemet!
 Adjatok csak táplálékot a gyomornak bőven,
 Hogy szolgaság nélkül töltssem az életet.

Ime a parodikus hang, mely legfőbbnek állítja a gyomor kielégítését, de a nagyhangú pathos kitünteti a valóság nevetéséges voltát s épen ez által lesz parodiává. — De a hellén szellem nem tűr elnyomatást, megboszulja magát. A költő maga belátja, hogy a lélek kielégítése, az: ő neki is szüksége, belátja, hogy a méltányos eljárás, a jogosság az emberek iránt s a saját magunk cselekedeteinkben is az, a mi igazi birtok, a mi erény; épen azért még ugyanazon költeményében így szól:

Nem vágyódom óriási mérvű kincshalomra,
 Nem vágyom hangyaként gyűjtött szerzeményre,
 Ám jogosság iránt legyen mindenha érzékem,
 Ez vezet birtokra s értékes erényre:
 Nem hiu fény — de erénnyel áldozok Hermesnek,
 S a Muzsáknak, ha majd *azok*, az enyimek lesznek.

S ezzel bevégeztük ismertetésünket. Igyekeztünk kimutatni az elegia fokozatos fejlődését, azokat a phasisokat, melyeket az érzelem tág körében érintett.

Látnivaló, hogy az elegiának különböző fajait osztályokba sorozni teljesen fölösleges, sőt bizonyos tekintetben képtelenség is, mert a különböző fajok néha itt, néha ott, de sokszor átcsapnak egymás körébe. Az irányokat azonban, melyeket követett, szemmel tartani szükséges, mert eként az egész tárgy fölött könnyebb áttekintetet nyerünk ¹⁾.

Az elegiának irodalmilag legelső alakja: a *harcias-politikai*, melyben a költő harczra serkent, illetőleg az állam különböző körülményeivel ismertet meg férfias, erőteljes hangon. Második a *társadalmi*, mely, mint neve mutatja, a társadalmi viszonyok körében mozog és pedig e cím alatt annak épen vidám oldalát karolta fel kedélyes hangon. Azután az *oktató*, mely az életre szükséges alapelveket, a boldogulásnak tényezőit tárgyalja komoly, meggyőző hangon. — Majd meg a *gyászszzerű*; mely a fájdalomnak, keservnek volt kifejezője, néha gyászos, néha panaszos hangon. Végre

¹⁾ I. Weber Die eleg. Dichter d. Hell. 409—441 lapokon.

volt még egy faj, egy korcsalak: a *humoros-parodikus*, melynek tárgya az életnek komikus oldala, a komolynak nevetségessé tétele.

Mindezen változataiban feladatához mindig hű maradt, «mindig a fölindult — veszedelem vagy öröm — szerelem vagy gyász által illetett s a nagy tenger háborgó hullámaiként legellenkezőbb érzelmek által hányt-vetett kedély az, mely élményeit a distikhonba, ezen, a hullámmzó lelki állapotnak oly szépen megfelelő művészi formába öntötte»¹⁾. Természetes aztán, hogy e mellett a kor általános irányzatai megfelelőleg idomitották az elegiát, de más felől az az éles ellentét, mely a fennebb említettekben kitűnik, valósággal sohasem létezett, a különböző fajok átjátszanak egymásba s dönthetetlen határvonalat vonni közöttük lehetetlen.

Az elegiát, mint említve is volt, rendszerint lakomáknál, de ezen kívül a polgároknak nagyobb összezejöveleseinél is adták elő és pedig oly élénk szavalással, mit mi ma napság színpadias deklamáczióknak nevezhetnénk, — majd zenekíséret nélkül, majd meg fuvolakísérettel kapcsolva össze. Az előadást azonban nem úgy kell képzelnünk, mint akár csak a mai melodramáknál szokás, hanem csak úgy, hogy a zene a szavalatot megelőzte s ha hosszabb volt az előadandó költemény, annak egyes szüneteit is zenekísérettel töltötték ki s eshetőleg a mű végén ismét zenét alkalmaztak befejezésül.

Az elegiát letárgyaltuk az alexandrinusok koráig. — A görög szabadság letűntével elveszett a talaj, melyen anynyi szép, nemes és nagyszerű szülemlett. Eltűnt a szellemnek teremtő ereje, el az eredetiség. Tagadhatatlanul e korban is írtak és pedig felette sokat írtak, de bár ne írtak volna olyan sokat!

Más volt a művészi élet, más az irodalmi tevékenység e korban, mindaddig, míg Göröghon felett a szabadság zászlója lengett. Az irodalom, különböző ágaiban, nem a néphez, nem az egész nemzethez szólott, hanem a kiválasztott, tudományos közönséghez.

A költészet a népelettől elszakadva a tudósok szobáiba került, mert e művek nem előadásra vannak már szánva, hanem csupán olvasásra; látszik rajtuk a nagy szorgalmú, kitartó tanulmány s épen e tulajdonoknál fogva sohse lehettek közkinccsék.

¹⁾ L. Aigner: Az elegiáról 26. köv. 1.

Az elegia mindinkább kezdé elveszteni egyedi jellemét s a hanyatlást már az utoljára említett pár költőnél észleltük, érintettük. Az elegia valódi kora a persa háborúkkal lejárt, a mi azután következett, az csak gyöngé másolat, gyarló utánzás teremtő erő, ízles és igazi tartalmasság nélkül. E korban az elegia nem lelkesültségből, nem a való életből merítette életszövedékeit; az alak tisztasága és csínja, szóval a külsőség az, mi, csaknem minden egyebet kirekesztőleg, figyelemben részesült. Tudósok, nem költők írnak most elegiát, költött mindenki, lett legyen bárminő állású, tudós vagy művész, ifju vagy családapa, képzett vagy műveletlen, költött mindenki kötelességszerűleg. S minden művön, mely e korból való, meglátszik a tudományosság, már akár valódi akár ál is az, ezt szintén lehelték a költeményekre. Akárminő tárgyarányomták ezt a tudomány-fitogtató bélyeget. — Mindent összevéve: az elegia ez időben az álvirágzás korát élte.

Dr. BOROS GÁBOR.

PETRARCÁBÓL.

Hogy irigyellek, kapzsi föld, ma téged,
 Mely öleled, kit látnom nem szabad már!
 Melynél a harc közt békét lelt a lélek,
 A szende képet ott fogod magadnál!

Hogy irigyellek, Ég, mely befogadtad,
 S lelkét mohóan tenszívedre zárod!
 Mig édes tagjai itt lenn maradtak,
 Az ritka szívnek tárt honodba szállott!

Hogy irigyellek, szellemek az égben,
 Kik ott lehettek mostan is a' mellett,
 A kit keresve annyi vágytul égtem!
 Halál, halál! téged is irigyellek!

Mikor te gyöngé életét kioltád,
 Ki lett az oltva itt is, enszívemben,
 Gyönyörrel nézed azt a bűvös orcát,
 S hogy nézzem én is, nem szólítasz engem!

RADÓ A.